

Лезги газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава

N 5 (11014) хемис 3 – февраль, 2022 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Вири хуьрер таъминарда

Мегъамед ИБРАГЪИМОВ

Дагъустан ч'ехи мумкинвилер авай республикайрикай сад я: девлетлу ирс, меденият, иер т'ебият, гъуьл, вацар, багълар, мугъманперес халкъар... Фикир гайила, Дагъларин уьлкведа яшайишдин гъи хел къачурт'ани, хъсандиз вилик тухуз жеда. Амма ихътин мумкинвилер авай регионда хейлин месэляар цуд йисаралди гъял тийиз амукъна. И кардихъни себепар пара ава...

Республикадин къилиз Сергей Меликов атуни дагъустанвийриз умудар ганва. Абуру цийи регъбер, сифте нубатда, халкъдин дуланажагъдин, яшайишдин шарт'ар къулай ийиз алахъдайдан ч'алахъ я. Гъакъикъатдани, С. Меликова к'иле тухузвай к'валахдай аквазайвал, ада Дагъларин уьлкведин агъалийрин дуланажагъ хъсанаруниз къет'ен фикир гузва. Гъи муниципалитетда гъихътин месэляар ават'ла чирун патал, ам хейлин районризни шегъериз фена, авай гъаларихъ галаз чкадал таниш хъана. Къейд ийин хъи, ихътин тежрибадикай республикадин к'иле виликдай хъайибуру менфят къачунач.

Якъин тирвал, Дагъустанда виридалайни хци месэляйрикай сад газдихъни экверихъ галаз алакълуди я. Хейлин района газдалди тамамдиз таъминар тавунвай хуьрер ама. Хъуьт'уьн вахтунда гъавадин шарт'ар мишекъат хъайила (къалин жибер къвайила, къати гарар акъатайла), агъзурралди инсанар йикъаралди экуьникай магърум жезва. И месэла акъван важиблуди я хъи, адаз гъатта уьлкведин Президент Владимир Путинани фикир гана. Рик'ел хкин, алатай йисан декабрдин вацра к'иле феи пресс-конференциядин нетижада Урусатдин регъберди гъукумдин са жерге органриз Дагъустан газдалди тамамдиз таъминарунин ва ина ТЭК (топливно-энергетический комплекс) вилик тухунин жигъетдай са жерге тапшуругъар гана. Республикадин мулка-

рал алай вири хуьрер газдалди тамамдиз таъминардай проектар къилиз акъудун РФ-дин Гъукуматдални “Газпром” ПАО-дал ихтибарнава. Президентдин тапшуругъдиз талукъ месэляар веревирд авун патал алатай гъафтеда региондиз к'иле “Газпром” ПАО-дин Правленидин Председателдин заместитель Виталий Маркелов авай делегация мугъман хъана. 28-январдиз Махачкъалада С. Меликовани В. Маркелован регъбервилек кваз к'иле феи совещанидал хуьрер газдалди таъминарунин программа веревирдна ва месэла гъялун патал гъихътин серенжемар къабулун герек ат'ла тайинарна.

Вичин рахунра Сергей Меликова къейд авурвал, республика яшайишдинни экономикадин жигъетдай вилик финин рекъе хуьрер газдалди тамамдиз таъминарунихъ еке метлеб ава. Адан гафаралди, газдин къурулушда йисаралди гъял тийиз амукънавай хейлин месэляар пайда хъанва ва абур арадай акъудун патал саналди к'валах тухун герек я. Ихтилат газ ишлемеишуннай агъалийрал алай буржарикай, газдин турбаяр куьгъне хъуникай, газораспределительный цийи къурулушар кардик кутуникай, к'валер газдалди таъминардайла хатасузвал хуьникай физва.

“Газпром газификация” ООО-дин гуьзчивилик кваз газдалди таъминарунин жигъетдай къилиз акъудзавай программади вири хуьрериз газ тухунин к'валахрин еришар йигинардай мумкинвал гуда. И жигъетдай алай вахтунда к'валах к'иле физва. И месэладиз федеральный дережада аваз фикир гуни гъам уьлкведин, гъамни республикадин газдин хиле рази жедай нетижаар арадал гъида”, - лагъана Сергей Меликова.

Виталий Маркелова хабар гайивал, 2020-йисуз РД-дин Гъукуматди ва “Газпром” ПАО-ди 2021-2025-йисара республика газдалди таъминарунин жигъетдай программадал къулар чугуна. Ам къилиз акъудунал желбнавай инвестицияйрикай рахайт'ла, абурун къадар 10 миллиарддилай пара я. Ихтилат физвай программа-

дин сергъятра аваз 193 хуьре 41 агъзур к'валев газ агакъда.

Совещанидин иштиракчийри къейд авурвал, республикадин сетрин майишатдин схема къайдадиз хкунин игътияж ава. Адалай газдин инфраструктура цийик'ла тукълуьр хъувунин ери аслу я. Пландал асаслу яз, алай йисуз вири абонентриз талукъ делилар санал к'ват'да, инфраструктурадин объектар ахтармишда, газдикай менфят къачузвай иеси авачир объектар винел акъудда, буржар алайбурун гъакъиндай серенжемар къабулда, газ чъунъхзавай дуьшуьшрин вилик пад къада.

Сергей Меликова республика патал гъакъван важиблу месэляар веревирд ийиз Дагъустандиз мугъман хъунай “Газпром” ПАО-дин делегациядиз сагърай лагъана. “И делилди совещанидал къейднавай месэляар сад-садахъ алакъада аваз гъялиз алакъдайдан жигъетдай авай инанмишвал артухарзава. Владимир Путин ганавай тапшуругъар къилиз акъудун патал чна санал к'валахун чарасуз я. Уьлкведин регъберди къилди са региондин ТЭК-диз талукъ месэляар гъялуни гъакъиндай са жерге буйругъар гайи маса дуьшуьш малум туш”, - алава хъувуна С. Меликова.

Совещанидилай гуьгъуьниз Сергей Меликова, Виталий Маркелова ва “Газпром межрегионгаз” ООО-дин генеральный директор Сергей Густова журналистрин суалриз жавабар гана. РД-дин Къилин гафарай малум хъайивал, алай вахтунда Дагъустанда газдалди таъминар тавунвай 11 район ава. Анриз газ тухуниз къец'и гузвай месэляйрин арада гъаф къадар чилериз, к'валериз талукъ тир документар къайдадик тахъунни ава. “Чавай тайин тир са хуьре яшамеш жезвай агъалидин паталай адан чилиз, к'валез талукъ документар гъазуриз жедач. И кар ада вичи авун герек я. Чна лагъайт'ла, и кар вахтунда ва манивилер авачиз тамамарун патал шарт'ар тешкилзава...”, - къейдна С. Меликова.

Журналистрин суалриз гайи жавабар гегъеншдиз РД-дин Къилин сайтдай к'елиз жеда.

Нумрадай к'ела:

ИГИМ

Чаларин гъуьлер мугълуьгъариз...

Профессор Герман Агъмедоваз хейлин къецепатан уьлквейрин вузра, колледжра тарсар гуз, лекцияр к'елиз теклифар къевезва. Ик'и ада хейлин йисара Австрияда, Польшада, Китайда, Испанияда, Словакияда, масанра вичин методикадай (урус ва чкадин ч'алар гекъигуни, рахунин) лекцияр к'елна, тарсар гана.

► 3

ИРС

Тапан фикирар садазни герек туш

Гъар са илимда хъиз, литературоведенидани тапан фикирриз рехъ гана виже къеведач. “Иридра алцум, садра ат'лум!” - лугъузва мисалда. Са кар, делил, фикир гъакъикъат я лагъана тестикъардалди вилик, ам вири патарихъай чирун, ахтармишун важиблу я.

► 5

ИРС

Театрдин “генерал” тир

...Э.С. Наврузбегова чи лезги драматургиядикай публицистикадинни илимдин ч'ехи монографияр тунва. Идалайни алава, ада Лезги театрдин ч'ехи гъетерикай - А. Сайдумовакай, Мурадхан ва Шемси Къухмазоврикай, вичин уьмуьрдикай хъена чапдай акъуднавай ктабри чи милли публицистикада къет'ен чка къазва.

► 6

ИНСАН ВА ТЕБИЯТ

Там хуьзвайди халкъ я

Самурдин там мадни а кардал тафаватлу я хъи, ана “пробковое дерево” лугъудай тарарин са жинс экъеч'изава. Чкадин агъалийри адаз “кендирагъдин тар” лугъузва. Ам анжах гъаф чими чкайра, месе-ла, Кеферпатан Африкада, Европада уьлквейрикай Португалияда жезва. Россияда - Самурдин тама. Маса регионра авач.

► 7

УЬМУЬР

Идалай залан дерт авач...

Куьгъне хуьрер рик'елай ракур тавунин къайгъударвал анжах са энтузиастрин ва я хуьрерай акъатай ксарин патай хъана кландач. Гъар са хуьре дидейри ч'ехи чиновникар ва олигархар ханач къван. Эгер ханат'лани, абурукай гъевеч'ли ватандин къайгъударвал чуьгъаз гъафбуру тади къачузвани?

► 9

САГЪЛАМВАЛ

Сагърай, духтурар!

Азарханадиз аватайла, зи гъал лап чуьрузвай. Духтурри зун къилдин пататадиз (боксдиз) акъудна. Гъа ина, за къат'айвал, азарханадин вири духтурар, медработникар, михъивилер хуьзвай санитаркайрилай эгеч'ина, къилин духтурдал агакъдалди, зи къайгъуда хъана. Зун 14 юкъуз ина амукъна.

► 10

Пешекарвилиз къимет гуда

Хийир ЭМИРОВ

Алатай гьафтеда РД-дин Кьил Сергей Меликован регьбервилек кваз кьиле фейи совещанидал 2021-йисуз республика яшайишдинни экономикадин жигъетдай вилик финин рекъе сифтегъан нетижар къуна.

Мярекатдин иштиракчийри регион патал важиблу месэляяр, республикадихъ авай мумкинвилер менфятлудаказ ишлемишун, агъалийрин гьал-агъвал аквадайвал хъсанарун патал вуч авунватла ва вуч хъувун лазим ятла веревирдна.

Дагъустандин Кьили рикел хжайвал, кар алайбурук газдалди таъминарунин, эцигунрин хиле дегишвилер тунин ва инвестицияр желб авунин месэляяр акатзава.

Алатай йисуз республика вилик финин рекъе цийи дережадиз экъечун патал хейлин крар тамамарна. Яшайишдин, экономикадин жигъетдай вилик фин патал Дагъустандин федеральный бюджетдай алава такъатар агакъна.

Кьилди къачуртла, 2021-йисуз инфраструктурадихъ галаз алакълалу проектар умуьрдиз кечирмишун таъминарун патал 10,5 миллиард манатдин къадарда авай бюджетдин кредит тестиьарна. И такъатрихъ, сифте нубатда, агъалияр хъвадай целди таъминарунин месэляяр гьалда. Гьакъни Махачкъаладин коллектордиз талукъ проектин гьакъиндайни квалалах тухузва.

Республикадин инвестицияр программадин сергъятра аваз алатай йисуз 389 объект патал пул чара авуна. Абурукай 47 объектал эцигунрин квалалах куьтягнава.

Шаз республикада са шумуд хел аквадайвал виликди фена. Иллаки туризмдихъ хъсан нетижар хъанва. 2020-йисав

гекъигаила, республикадиз атай туристрин къадар 30 процентдин (са миллиондилай гзаф инсанар) артух хъана.

Гъа са вахтунда региондин Кьили къейд авурвал, экономикадин жигъетдай лап тарифдай хътин агалкъунар къазанмишиз хъанвач. Виликамаз къунвай нетижайрай аквазайвал, 2021-йисуз экономикадин квалалахдин базаддин жуьрейрин къуллугърин ва метягъар акъудунин, индекс 102,2 процентдиз барабар я. Им, С.Меликован гафаралди, вилик фин туш.

Хуьруьн майишатдиз ва промышленностдиз талукъ тир статистикадин делилар писбур туш. И хилер галай-галайвал виликди физва. "Абурухъ мумкинвилер мадни ава, иллаки малдарвиле. Къе республикада лапагдин як гьалзавай ва якун суьрсатар гъазурзавай са карханани авач. И кар фикирда къуна, чна хуьруьн майишат ва промышленность мадни вилик фидай мумкинвилерикай менфят къачуна къланда. Сифте нубатда хаммал гьалдай карханаяр эцигун лазим я", - лагъана С.Меликова исполнительный гьукумдин органрин килевайбуруз.

Республика патал агъалияр квалалахдалди таъминарунни кар алай месэла я. Алай вахтунда регистраця авунвай бейкарар 34 агъзурдав агакънава. Квалалахдик квачирбурун члехи пай жегъилар я. "И месэла гьалун патал чна гьукумдин къурулушра хейлин дегишвилер туна къланда. Датана гьахъ-гьисабни тухун лазим я. Статистикадал амал авуналди, пландин жуьреда квалалах тешкилун герек я. Кадрийрин сиясатдани чна дегишвилер твадайвал я. Къуллугърал акатай вуж хъайитани тайинарунал эхир эцигъа. Мукъвал тир варцара чна кадрийриз талукъ комиссия тешкилда ва гьукумдин органра квалалахзавайбурун пешекарвилиз къимет гуда", - малумарна Дагъустандин Кьили.

Районрай хабарар

Рапар язава

Чи мухбир

31-январдиз Къурагъ райондин администрациядин дараматда муниципалитетдин кьил Замир Азизован регьбервилек кваз кьиле фейи совещанидал райондин азарханадин кьилин духтур Азим Азимова коронавирусдихъ галаз алакълалу гьаларикай доклад авуна. Адан гафарай малум хъайивал, 31-январдин делилралди, районда коронавирус акатнавай 13 кас духтуррин гуьзчивилик кваз квалалин шартлара сагъар хъийизва. Сталжем хъанвай 6 дуьшуьш винел акъуднава. Алай вахтунда райондин азарханадин садакай масадак акатдай азаррин отделенида начагъ са кас ава.

А.Азимова гьакъни къейд авурвал, агъалийриз коронавирусдиз акси рапар ягъун патал духтуррикай ибарат тир бригадаяр райондин хуьрериз физва. Алатай гьафтеда бригададин куьмекдалди Кирида - 22, Къепирдал 17 касдиз ковиддиз акси рапар яна.

Эвер гана

Докъузпара райондин азарханадин кьилин духтур Шагълар Бухсаева коронавирусдин вилик пад къун патал агъалийриз рапар ягъуниз эвер гана. Вичин рахунра ада къейд авурвал, эхиримжи йикъара районда коронавирусдик начагъбурун къадар

гзаф жез гатлуннава. Асул гьисабдай абурун члехи пай жегъилар ва аялар я.

Рикел хкин, Докъузпара район, коронавирусдиз акси рапар янавайбурун къадардал гьалтайла, республикада сифтегъан пуд муниципалитетдин жергеда ава: 1-чкадал - Хив, 2-чкадал - Докъузпара ва 3-чкадал Гуьмбет районра ала.

Ш.Бухсаева къейд авурвал, рапар янавайбурун арада коронавирусдик начагъ жезвайбурун къадар тлимил я. Раб янавайдак азар акатайла, начагъвал къезил гьалда алатзава.

Духтурар герекзава

"Земский доктор" программа кьилиз акъудунин сергъятра аваз Стлал Сулейманан райондин азарханади жегъил духтурриз квалалах теклифзава. Кьилди къачуртла, азарханадиз ихътин духтурар герекзава: оториноларинголог, ревматолог, аялрин офтальмолог, психиатр, кардиолог, эндокринолог, фтизиатр, акушер-гинеколог, ультразвуковой диагностикадин духтур, педиатр, анестезиолог-реаниматолог, хирург, терапевт, дерматовенеролог, инфекционист, аялрин хирург.

Къейд ийин хьи, "Земский доктор" программада иштиракзавай пешекарар хуьруьн чкадиз куьн хъана къланзава. Адан сергъятра аваз духтурриз - 1 миллион, фельдшерриз 500 агъзур манат пул гузва. Медицинадин къуллугъчиди хуьруьн чкада 5 йисалай тлимил тушиз квалалахун шартл я. Програмадин кьилин макъсад хуьруьн чкайра авай азарханаяр бес къадар духтурралди таъминарун я.

Хумани коронавирус себеб яз

Дагъустандин образованидин ва илимдин министрстводин пресс-къуллугъди хабар гузвайвал, 1-февралдин делилралди, Дагъустанда хума ва коронавирус акатнавайбурун къадар садлагъана гзаф хъунихъ галаз алакълалу яз 198 мектебда карантин малумарнава.

Идалайни гъейри, квалалах давамаравай 37 мектебдай 395 классда кълзавай аялри чирвилер арада мензил аваз (дистанционно) къачузва. Арада мензил аваз санлай республикада 103 агъзурни 807 аялди кълзава.

Министерстводин пресс-къуллугъ-

дин делилралди, Дагъустанда 4563 муаллимдик - хума, 904-дак коронавирус акатнава.

Къейд ийин хьи, тлугъвалдихъ галаз алакълалу яз жуьреба-жуьре районра аялрин 30 бахчадани карантин малумарнава.

Коронавирус: эхиримжи рекъемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 2-февралдиз Дагъустанда коронавирус акатайбурун къадар 73 922-дав агакънавай. Эхиримжи юкъуз коронавирис акатай 580 кас дуьзддал акъудна.

Гъа са вахтунда духтуррилай начагъ хъайи 63 987 кас (эхиримжи юкъуз - 364) сагъар хъийиз алакънава. Санлай къачурла, республикада 4 067 961 кас ахтармишнава. 7225 кас, амайбурукай чара авуна (изоляция), квалалера ава. Дагъустанда коронавирисдик 3333 (эхиримжи юкъуз - 7) кас къена.

Гзаф хъанва

Гъазурайди - Агъмед МАГЪМУДОВ

Дагъустанда 8-16 йисарин яшара авай аялар текдиз тербияламишзавай диде-бубайриз (одинокие родители) ва тлимил къазанжи къевезвай квачерал залан дишегълийриз гузвай пособийрин къадар хкаж хъанва.

"Лезги газетдиз" республикадин Пенсийрин фондунин пресс-къуллугъди хабар гайивал, и кар яшамиш хъун патал герек пулунин регионда тайинарнавай агъа кланин къадар (прожиточный минимум, 2022-йисуз - 11515 манат) гзаф хъунихъ галаз алакълалу я.

Гила аялар текдиз тербияламишзавай диде-бубайриз вацра гъар са аялдин кьилиз - 5 749, 50 манат, квачерал залан дишегълийриз 6 275, 50 манат гуда.

Къейд ийин хьи, алай вахтунда республикада тек диде-бубайриз гузвай пособие 29 агъзур, квачерал залан дишегълийриз талукъ пособие 5650 касди къачузва.

Дидевилин капитал

Урусатда алай йисан 1-февралдилай дидевилин капиталдин къадар гзаф хъанва.

Сад лагъай аял хъайила гузвай пулунин къадар гила 524 агъзурни 500 манатдиз барабар я. Эгер сад лагъай аял хъайила хизанди дидевилин капитал къачунатла, къвед лагъай аял хъайила ахътин хизандиз къевезвай капиталдин къадарди 693 агъзурни 100 манат тешкилда.

Эгер хизанди сад лагъай аял хъайила дидевилин капитал къачунатла, къвед лагъай аял хъайила ахътин хизандиз государстводи 168 агъзурни 600 манат гуда.

Рикел хкин, алай йисан 1-февралдалди сад лагъай аял хъайила гузвай дидевилин капиталдин къадар - 483 агъзурни 800, къвед лагъай аял хъайила - 639 агъзурни 400 манат (эгер сад лагъай аял хъайила капитал къачунатла) тир.

Аялриз талукъ

пособияр

Дидедиз аял хъайила ва я хвавиле, рушвиле къабулайла гузвай пособидин къадарни 1-февралдилай артух хъанва - 20 агъзурни 472 манат (вилекдай - 18 агъзурни 886 манат).

Пособие диде-бубадилай садавай ва я къаюмдивай къачуз жеда. Квалалахдик квай диде-бубайриз пособие квалалахзавай чкадай чара ийизва (яшайишдин страхованидин фондунин такъатрин гьисабдай). Бейкарриз ва я очнидаказ кълзавайбуруз - чеб регистраця авунвай чкада (хуьре, шегъерда) авай агъалийриз яшайишдин рекъай къуллугъдай органрай. Къвед лагъай дуьшуьшда пулдин такъатар федеральный бюджетдай чара ийизва.

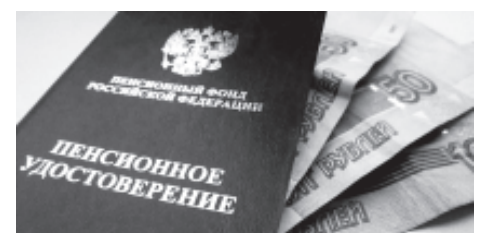
Къейд ийин хьи, аскервилин къуллугъдал эверзавайдан умуьрдин юлдашдиз гузвай пособие - 32 агъзурни 420 манатдиз, аялдин йисни зур тамам жедалди гъар вацра гузвайди - 7 агъзурни 677 манатдиз, аскервилин къуллугъдал эвернавайдан аялдин пуд йис тамам жедалди гъар вацра гузвайди - 13 агъзурни 894 манатдиз, набут ва я яш 7 йисалай гзаф тир аял хвавиле, рушвиле къабулайла са сеферда гузвайди 156 агъзурни 428 манатдиз барабар хъанва.

Пенсийрикай

Февралдин вацра квалалахдик квачир пенсионеррин пенсия мад сеферда артухар хъийидайвал я.

Рикел хкин, январдин вацра абурун пенсия 5,9 процентдин хкаж хъувуна. Амма Цийи йисан суварихъ галаз алакълалу яядай йикъариллай къулухъ уьлкведин Президент Владимир Путина бейкар пенсионерриз гузвай пенсия мадни хкаж хъувунин теклиф гана.

Гъа ик, абурун пенсия февралдин вацра 2,7 процентдин мадни хкаж хъжеда.

Герман Агмедован - 60 йис

Чаларин гъуьлер муьтлуьгъариз...

Мердали ЖАЛИЛОВ,
РФ-дин ва РД-дин культурадин
лайихлу работник

Лезги алимдин алай аямдин кьефледа икьван чехи дережайрин яржар алай масад аватла заз чидач. Зи гъиле адакай кьенвай пуд документ (шагдаднама) ава: сад - ви-чи, кьвед лагъайди - илимдин кандидат, лезги чалан деринра гъахъиз алахъай методист, Дагъустандин НИИШ-дин хайи чаларин сектордин чехи къуллугъчи хъайи Гъахъверди Рамалданова, пуд лагъайдини - ДГУ-дин филологиядин факультетдин урус чалан кафедрин доцент, илимдин кандидат Георгий Сивридиди кьенвай бур.

Заз лагъайтла, Герман Ибрагимович АГМЕДОВ илимдин доктор, профессор, чи газетдин еке дустарикай сад хъайи Агмедовула Гъуьлмегъамедован гафарай чидай. Гъуьгъуьнлай ачух хъайивал, Герман чаз, жегъилриз, гъакъван истеклу муаллим, шаир ва гъикаятчи яз рикливай хуш инсан, Ватандин Чехи дяведин иштиракчи Ибрагим Агмедованни гъахътин ветеран, 10 аялдин диде, Мегъарамдхуьре яшамеш жезвай чехи диде Сабет Агмедовадин хва я кван! Вичи алай вахтунда Германияда яшамеш жезва, ана, Кемниц шегъердин Техуниверситетда Европаддин халкъарин аялриз урус чал чирзава.

Европадиз чун, россиявияр, гъакъван "хуш" ятла, кьенин йикъара чи гзаф телеканалрай, интернетдай, маса чешмейрай тлимил аквазвач. Амма чи хци, Мегъарамдхуьррай фенвай лезгиди а "дустарин" аялриз Пушкинани Лермонтован, Достоевскийдинни Толстойн, Чеховани Горькийдин чал чирзава! Ихътин "жавабди", за кьатлузвайвал, муркарни цурурда!

Гаф кватай чкадал лугъун: а яргъара, чи хци, урус чал хъиз, лезги чални машгъурзава. Гъик хъи, вири чаларин алакъаяр тайнардайла, ада лезги чалавни абур гъекъиззава. Герман Агмедова немс чалаз М. Горькийдин "Диде" роман, винидихъ тварар кунвай классикрин хейлин эсерар, гъаки лезги чалайни лап вижевай ширирнин гъикаяяр таржума авуна, ктабар яз акъуднава. Яни Самурдилай Одердал кван яргъи ва къулай муьгъ эцигнава. Дявээр патал ваь, сад-садан гъавурда акъун паталди.

И йикъара ихътин алимдин, муаллимдин, аламадин таржумачидин 60 йис там хъанва. Де ам гъик тебрикдач ва адакай гъик хъидач?! Адан алакъунриз Георгий Николаевич Сивридиди ихътин кьимет ганва: "Герман Ибрагимович Агмедовакай заз саки вири чидайди хъиз тир. Амма адал алай кван чехи гъуьрметдин тварар акурла, зи гъейранвилехъ сергъят амуькнач... Вест-Ост институтдин профессор (Берлин, ФРГ); Технический университетдин профессор (Кемниц, ФРГ); РАЕН-дин член-корреспондент (Москва, РФ); Естествознанидай Европаддин Академиядин Гъуьрметлу член; "Чал. Гафар. Культура" журналдин редак-

ционный советдин член ва ик! мадни. Ам "Коммуникативный анализ языков различного строя: лингвистический аспект" илимдин махсус школадин бине кутурбурукай сад яз гъисабзава!".

Инал гъанвай школадин твар ажайибди я: "Жуьреба-жуьре къурулушрин чаларин алакъадин (сада-сад ачухарунин) анализ: лингвистикадин тереф". И гафарай чаз чехи алим-филолог асул гъисабдай гъихътин важиблу месэлайрал машгъул ятла, са къадардин раиж жезва.

Дугъриданни, дуьньядал гъакъван халкъар алатла, гъакъван чаларни ала. Абурун алакъа гъихътинди я? Гъик сад-садан гъавурда акъада? Са чал маса чалаз элкьурдайла, гъихътин такъатар, гафар, дурумлу ибарар, къурулушар герек я?

Винелай ибур къуру гафар хъиз я. Гъакъикъатда... Им и кьил, а кьил авачир, гъакъван муракаб кьаришмайрани алакъайра авай, датлана чан алай океан хъиз я. Анай кьил акъудун патал инсандихъ гъихътин кьатлунар, зигъин, руьгъдинни риклин сабур ва зегъмет герек ятла лугъун четин я.

Герман Ибрагимович ахтармишунрин жуьреба-жуьревилекай, абурун метлебди-кай марагълу келимаяр вичин вахтунда бажарагълу алим ва чалан методист хъайи Гъахъверди Рамалданова лагъанва: "... ам илимда гъамиша цийи рекъерихъ, цийи ахтармишунрихъ кьекъезва. Гъавилля адан илимдин интересар жуьреба-жуьре я. Идан гъакъиндай ада илимдин конференциярал келай докладрин темайри ачухдиз шагъидвалзава: "Дагъустанвийрин интонация ахтармишунрин фонологиядин метод (Голландия, Лейдене шегъер, 1996-й.), урус ва лезги чаларин бинедаллаз кьехъ "Суалда малум туширди къалурунин такъатар" (Париж, 1997-йис), "Урус чал, литература ва культура асиррин сергъятрал" (Пекин, 1998-й.) ва масабур".

Аквазвайвал, Герман Ибрагимович Агмедов алай аямда неинки Урусатдин, гъаки вири дуьньядин твар-ван авай алимдин-филологрин вилик жергеяра вичин лайихлу чка кунвай арифдаррикай сад я.

Дугъриданни, винидихъни лагъанвайвал, инсанар гзаф чаларалди рахазва. Амма абур вири гъа са Чилел, яни са квале яшамеш жезва. Бес ихътин хизанда агъалияр чеб-чпив гъик рахада? Гъик хуьда и жуьреба-жуьревал ва садвал? Чалар квахъайтла, халкъарни квахъзава эхир?..

Ихътин суалар гзаф я. Г.И.Агмедов гъа суалра кьекъезва, жавабар жагъуриз алахъзава. Адан докторвилекай диссертация урус чаларин лезги чалан рахунрин кьетневилериз, предложенийрин жуьрейриз талу-къарнавай. Гъ.Рамалданова кьейднавайвал, чи чалан зурба алим М.М.Гъажиевалай къулухъ лезги чалан синтаксисдин месэлаяр и дережада ахтармишай маса кас авач.

Мадни кьейднава: "Диссертацияда ахтармишнавай месэлаяр зурба метлеб авай-бур я. Ингъе абурукай бязибур: простой пред-

ложенияр чара авунин месэлаяр, къурулуш-диз килигна предложенийрин жуьреяр, ма-надиз килигна предложенийрин жуьреяр, предложение ва чалан везифаяр, предложение маналу паяриз пай хъун, мурадиз килигна предложенийрин жуьреяр, предложенийрин интонация, мададин ударение...

Ибур вири чи школадни чирна кланзавай месэлаяр тушни бес! Гъавилля алимдин ахтармишунрихъ неинки теориядин, гъаки практикадин (методикадин) жигъетдайни еке метлеб ава...

Алим Герман Агмедова «Коммуникативные типы высказываний в лезгинском языке (в сопоставлении с русским)» кьил гана, еке ктаб чапдай акъуднава. Адалай къулухъ, къецепатан уьлквейрин студентриз урус чал чирунихъ галаз алакъалу яз, ихътин куьмекчи ктабар, пособияр, рахунрин таржумаяр мадни арадал гъанва.

Жуьреба-жуьре къурулушрин чаларин алакъайриз талуьк илимдин макъалаяр Гер-

манияда, Голландияда, Францияда, Испанияда, Польшада, Словакияда, Китайда, Австрияда, масанра чапдай акъудна. Им лагъай гаф я хъи, алимди урус ва лезги чаларин рахунрин, сада-садав информация агакъарунин тежриба (типар) дуьньядин маса чаларизни хас тирди субутнава. И жигъетдай адахъ вичин хуси методика, тежриба хъанва. Гъавилля профессор Герман Агмедоваз хейлин къецепатан уьлквейрин вузра, колледжра тарсар гуз, лекцияр келелиз теклифар кьезва. Ик! ада хейлин йисара Австрияда, Польшада, Китайда, Испанияда, Словакияда, масанра вичин методикадай (урус ва чкадин чалар гекъигунин, рахунин) лекцияр келелна, тарсар гана.

2002-йисалай инихъ ада Германияда, Кемниц шегъерда, Технический университет-да студентриз урус чалал тарсар гузва. Гъа са чавуз хайи лезги чални немсериз, Европаддин маса халкъарин векилризи чирзава. Рикел хуьн: вири ахтармишунрин бинеда авайди, винидихъни лагъанвайвал, урус ва лезги чаларин коммуникативный типар (алакъа хуьнин, информация агакъарун жуьреяр) тайинарунин методика я. И жигъетдай вири чаларихъ сад хътин тешпигъвал ава. Лезги чални а чаларилай кесиб туш, уьмуьрдин вири терефра адахъ бес къадар коммуникативный такъатар ава. И теьгерда хайи чалан дережа хуьнай за адат Европада Лезгистандин посол (дипломат) лугъудай.

Вичи кваллахзавай вуздай рекъе хтунвай чарче кьейднавайвал, Г.И.Агмедова гзаф йисара Россиядин фирмайрихъ галаз алакъада авай Германиядин карханайрин къуллугъчийриз сад-садахъ галаз рахунин, алакъа хуьнин рекъай мастер-классар тухвана, тухузва.

Алай вахтунда ам интернетдин соцсетра кардик квай аялриз урус чал къецепатан чал хъиз чирзавай муаллимдин (вири дуьньядай 5000 кас) дестедин администратор (тарсар тешкилзавайди) я...

Тарифдай крар мадни гъиз жедай. Амма и сеферда, газетдин макъала яз, авунвай суьгъбет акъазарзава. Са алава: Г.И.Агмедов 1962-йисан 18-январдиз Мегъарамдхуьре дидедиз хъана. 1984-йисуз яру дипломдалди ДГУ-дин филологиядин факультет акъалтарна.

Адан илимдин руководитель чи твар-ван авай алим, филологиядин илимдин доктор, профессор А.Г.Гъуьлмегъамедов тир. Илимдиз икьван еке итиж авунин асул "себебаррикайни" сад вичи чи чалаз гъакъван чехи ва жуьреба-жуьре словарар багъишнавай лингвист (чаларин сагъиб) Агмедуллаь Гъуьлмегъамедович хъайидал шак алач.

Чна чи чехи алимдиз - арифдардиз, дуьньядин гзаф чаларин сагъибдиз 60 йисан юбилей риклин сидкъидай мубаракзава:

*Лезги чалан нур чуклуриз дуьньядиз,
Лув це, чи хва, лекърен саягъ захадиз!
Балуьгъ гъуьле, вун чалара - сад я хъи!
Алакъунрал алем чехи шад я хъи!..*

Цийи ктабар
"Хкягъай
шиирар"

Хазран КЪАСУМОВ

Стал Сулейманан (вилекан - Къасумхуьруьн) райондин Цицигърин хуьре дидедиз хъайи, хейлин йисара Россиядин шегъерра кваллахай ва алай вахтунда Агъа Стал-Къазмайрал яшамеш жезвай Теьги МЕГЪАМЕДОВАН кьелемди-кай шииррин "Гъайиф зи хуьр", "Алибеган була", "Умуд", "Ван ша, эллер!", гъикайирин "Агъвалатар" ва Ватандин Чехи дяведин иштиракчияр хъайи цицигъвийрикай кьенвай "Рикел алама" ктабар хкатна. И йикъара ада эдебиятдин суфрадал вичин нубатдин ктаб - "Хкягъай шиирар" гъана.

Теьги Меьгъамедован цийи ктаб-да санлай 1330 бендиникай ибарат тир 176 шиир гъатнава. Абур "Хайи хуьр", "Лезги чал, лезги чил", "Ичкибазар", "Бахш шиирар", "Кьуд цларар", "Шиирар-мисалар", "Зи фикирар" кьилериз пайнава.

Вилекан ктабра гъатнавай эсера хъиз, нубатдин квалталдани авторди инсанриз гзагъдин хуьрерал чан хкуниз эвер гузва.

*Килигайтла эхциг хъуьур
квалериз,
Эке хкведай буьркъуь хъанвай
вилериз,
Хкаж жедай чун мад кьакъан
синериз...
Рикле аклай хъел я вун зи,
Цицигъяр,
Сагъ тежер зи риклин хер я,
Цицигъяр.*

Теьги Меьгъамедован рикл хайи ерийрихъ, кье касни амачиз гадарнавай хуьрерихъ гъик кузватла, цийи ктабда гъатнавай "Хайи хуьруьз хъфена зун", "Хайи хуьруьн гал чуру я", "Ашукъ я зун вал, Цицигъяр", "Харап хъанва зи Цицигъяр", "Са хуьр ава Лезгистанда", "Кузва зи рикл", "Зи Цицигъяр", "Рикел алама" ва маса (санлай абур 32 шиир ава) шииррай ашкара жезва.

Теьги Меьгъамедова вичин хейлин шиирра ("Лезги чалал ихтилат", "Гъуьрмет ая лезги чалаз", "Вирт хъиз ширин чал", "Лезги чал"...) дидед чал хуьниз, чируниз эвер гузва. Ик!, "Лезги чал" шиир ихътин бендинилай башламыш жезва:

*Са куьнихъни дегъишдач за,
Зи хайи тир лезги чал.
Цавун аршидиз хкажда за,
Сад Аллагъди гайи чал.*

Къасумхуьрел кардик квай "Куьредин ярар" культурадин центрадин типографияда чапдай акъуднавай "Хкягъай шиирар" ктаб 196 чиникай ибарат я. Ам рангунин жилдер алаз, офсетдин чарарал акъуднава...

Са макъаладин гелеваз

Мегъамед ИБРАГЪИМОВ

“Лезги газетдин” алатай йисан 28-29-нумрайриз ДГУ-дин профессор Фейзудин Нагъиева лезгийрин машгур шаир Ибрагъим Гьуьсейнован яратмишунрин рекъикай кхъенвай “Риклера михьи члаларин экв тур шаир” твар алай макъала акъатнавай. Ибрагъим Гьуьсейнова неинки са лезги, гьакъни Дагъустандин эдебият вилик финик кутунвай пай гьикъван члехиди ва къетленди ятла, мад сеферда тикрар хъувунин игътияж авач. Идакай Ф.Нагъиев вичин макъалада геъгеншдиз раханва. Амма лезги шииратдин вилик члехи шаирдин лайихлувилерикай рахадайла, авторди бязи гьалатириз рехъ ганва. “И.Гьуьсейнова сифте яз лезги шииратдиз баллада, гъезел, рубаи, сонет, сонетрин клунчлар гъана...”, - кхъенва вичин макъалада Ф.Нагъиева. Им лагъайтла, гьакъикъатдихъ галаз къазвай делил туш. Вичин тварцихъ къалп лайихлувилер ягъунихъ галаз Ибрагъим Гьуьсейновни бажагъат рази жедай.

Бес лезги шииратдин алемда сифте яз гъезелдин, рубаидин, сонетдин клалубда кхъенвай шиирар нин твар алаз акъатна? Макъалада чун и суалдиз жаваб гуз ва гьакъикъат арадал хкиз алахъда.

Тапан фикирар садазни герек туш

Эгер Европадин шииратда сонетдин клалуб виридалайни машгурди яз гьисабзаватла, шаркъ патан халкъарин шииратда ихътин чка вичихъ девлетлу ва къадим тарих авай гъезелди кьунва. Советрин девирдин машгур востоковед, критик И. Брагинскийди къейдзавайвал, гъезел, шииратдин къилдин клалуб хъиз, сифте яз, персеринни тажикрин эдебиятда пайда хъана. Амма узбекрин алим А. Мирзоева гьисабзавайвал, ихътин фикирдин жигъетдай алмирин арада садвал авач. Бязи чешмейра гъезел арадал атун дуньядин шииратдин класикар тир Хафизан, Рудакидин, Сааидин тварарихъ галаз алакълу ийизва.

Литературоведенидин месэлайриз талукъ жуьреба-жуьре чешмейра кхъенвайвал, гъезел 5-12 бейтиникай ибарат я. Сад лагъай бейтинин кве царцихъни сад хътин рифма ава, амма гуьгъунлай къезвай бейтера и рифма анжах къвед лагъай царце тикрар жезва (схема: аа, ба, ва, да...). Гьар са бейтинихъни акъалт хъанвай фикир ава. Маса гафаралди лагъайтла, эгер гъезелдай са бейт къачуна, адаз къилдин эсердиз хъиз къимет гайитла, адахъ тайин тир, акъалт хъанвай метлеб авайди якъин жеда.

Филологиядин илимрин кандидат, алим Халидин Эльдарован 2014-йисуз чапдай акъатнавай “Алай аямдин лезги шииратда лирикадин жанрар” ктабда къейднавайвал, чи эдебиятда шаркъ патан халкъарин шииратда машгур клалуб сифте яз XVII асирда пайда хъана. Эгер чна члехи шаир Низами лезги тирди фикирда къуртла (и месэладин гьакъиндай алмирин арада гьар жуьредин фикирар ава), гъезел лезги шииратдиз атай вахт са шумуд асирдин вилик хутахиз жеда.

Гъезелар XVIII-XIX асирдин са жерге лезги шаирин яратмишунра гьалтзава: Лезги Салиган, Ахцегъ Мирзе Алидин, Штулай тир Мирзе Кериман, Алкъвадар Гьасанан, Етим Эминан ва масабурин.

XX асирдин 50-60-йисара лезги шииратда гъезелдин клалуб вилик финин цийи девир алуькна. Къилди къачуртла, гъезелар Ш.-Э. Мурадова, Ш. Къафланова, А. Мегъмана, И. Гьуьсейнова, А. Алама, 80-90-йисара - А. Исмаилова, Ф. Нагъиева, З. Къафланова, А. Къардаша, Ш. Шагъбаева, А. Мирзебегова ва масабурин теснифна.

Амма вучиз ятлани, алим Г. Темирхановади 1987-йисуз акъатнавай “Алай аям-

дин лезги шиират” ктабда лезги эдебиятда гъезелдин клалубда аваз шиирар кхъизвай-бур яз анжах къуд шаирдин тварар къалурнава: “И жанрда Ш.-Э. Мурадова, А. Саидова, И. Гьуьсейнова, А. Мегъмана къвалахзава...”. Сад лагъайди, гъезел жанр туш, ам шииратдин клалуб (твердая форма) я. Анжах чун исътда и месэладикай рахазвач. Къвед лагъайди, А. Саидовахъ гъезелдин клалубда аваз кхъенвай эсерар авач...

Рубаини, гъезел хъиз, шаркъ патан халкъарин шииратда машгур клалубрикай сад я. Саки вири востоковедри гьисабзавайвал, рубаидин дувулар халкъдин мецин яратмишунра ава. Кхъинра рубаи сифте яз персерин шииратда, Абу Абдаллаган, Жафар ар-Рудакидин яратмишунра, пайда хъана.

Рубаи кве бейтиникай ибарат я. Адет яз, и клалубда аваз теснифнавай эсерин 1,2 ва 4 лагъай царарихъ сад хътин рифма ава (схема: аа-ба). Дуньядин эдебиятда рубаидин рифмадин аа-аа, аб-аб жуьреярни ава.

Лезги шииратдиз и клалуб атай дуьмдюз вахт тайинарун муракаб месэла я. Чи классикрини рубаияр кхъейди михъиз инкарна виже къведач. Чахъ авай делилралди, рубаидин клалубда аваз шиирар лезги эдебиятда сифте яз XII асирдин сад лагъай паюна яшамаш хъайи Хиневни Зайнаба кхъена. Шаирдикай сифте яз малуматар гайи-

ди машгур шаир Забит Ризванов я (“Риклин гаф” газет, 1992-йис). Хиневни Зайнабан рубаияр Бакуда акъатзавай “Самур” газетда (2003-йисан 9-нумра), “Чирагъ” журналда (2009-йисан 5-нумра) ва маса чешмейра чагнава.

Къейд ийин хъи, устадвилелди рубаияр кхъейбурун арада гьакъни А. Алем, И. Гьуьсейнов, А. Къардаш ва масабур ава. Абурун эсеррикай геъгеншдиз алим Халидин Эльдарован винидихъ твар кьур ктабда раханва.

Дуньядин шииратдин жебеханадай сонетдин клалуб лезги шииратдиз сифте яз гъайиди Азиз Алем я. Шаирди и клалубда аваз теснифнавай сад лагъай шиирар - “Хайи хур”, “Чумалдин тар” - республикадин “Коммунист” газетда ва “Дуствал” альманахда чагнавай. Гуьгъунлай абур 1963-йисуз акъатай “Алмасдин клусар” ктабда гъатна.

Лагъана кланда, А. Алеман шииратда сонетдин дуньядин эдебиятда машгур саки вири жуьреяр ава: Италиядин, Франциядин, Англиядин, сонетрин таж ва масабур. Мадни башкъа, шаирди сонетдин дуньядин шииратда авачир цийи жуьреярни арадал гъанва. Мисал яз, лезги сонет, неосонет, садраф, ярна, рунет, фархан ва масабур. Гьакъни Азиза Алама сонетдин клалубда аваз жуьреба-жуьре жанрарин шиирарни кхъенва. Абурун арада сонет-памфлет, сонет-басня, сонет-эюд ва масабур ава.

Са кве гаф сонетдин клалубдикайни лугъун. Ам 14 царцин эсер я. Сонет кве катрендикайни кве терцетдикай ибарат я. И клалуб XIII асирда Сицилиядай тир шаир Якопо да Лентиниди арадал гъанатлани, ам дуньядиз машгур авурбурун арада Италиядин шаирар тир А. Данте, Ф. Петрарка, Т. Тассо ава.

Гьар са илимда хъиз, литературоведенидани тапан фикирриз рехъ гана виже къведач. “Иридра алцум, садра атлут” - лугъуза мисалда. Са кар, делил, фикир гьакъикъат я лагъана тесникардалди вилик, ам вири патарихъай чирун, ахтармишун важиблу я. Гьа ик, сифте яз лезги шииратдиз гъезел, рубаи, сонет гъайиди, Фейзудин Нагъиева тесникарзавайвал, Ибрагъим Гьуьсейнов ва, маса авторар я. Амма и делилди члехи шаир Ибрагъим Гьуьсейнова лезги эдебиятда кьунвай дережа клусни агъузарзавач. Аксина, ам асирралди чи шииратдин куклушрикай сад яз амуькда.

Эминан алемдай Дуст Ягъиядиз¹

Эй зи² азиз дуст Ягъия, ваз вуч хифетар хъана хъи,
Ви³ шикаят ван хъайила, дустар ви клатлар⁴ хъана хъи,
Вал гьалтайди амал чидай фиринги⁵ устлар хъана хъи.
Ви угъридиз хабар авач, эхир дуьнья дар хъана хъи:
Сиратдилай⁶ тухуз тежер кьуркьушумдин пар хъана хъи.

Дуньядин гьам-хифет ийиз, ви гьалар вуч сефил хъана!
Вуна халкъар фагъум тийиз, ви акьул вуч тимил хъана!
Цуд рипе⁷ къуьл клатла аваз, вун⁸ ксана, гьафил хъана⁹?!
Фугъара яз, кватлай ризкъи, гьар къапудал саил хъана, -
Жафа¹⁰, гьелбет, вид ятлани, тлуьрди са сан кар хъана хъи!

Дунья са вад югъ я фидай, пара вуна хифет мийир,
Къуьл тухвайди сад хъайила, гьейридилай шикет мийир,
Жуваз бегъем чир тахъайла, имандалди¹¹ адет мийир,
Инлай анихъд, гила къванни вуна¹² ихътин къелет мийир,
Заманадин гьал тийижиз, вун куьз бейхабар хъана хъи?!

Имни гьар сад са акьул я, килиг, за ваз лугъузава,
Уьлкве чапхун, тарашун я, гьар санихъди тухузава¹³,
Ви меслягъат такланбуру ваз несигъат талгузава,
Вун фугъара, свас авачиз, къариблудха ялгуз ава, -
Ихътин заманадин кьене¹⁴ ви нел ихтибар хъана хъи?¹⁵

Темягвилер ийиз пара, къуьл угъридиз тухуз туна,
Алаз еке хийирдал вил, ам тагана, зулуз туна¹⁶,
Зирба¹⁷ гуниз темяг уна, са¹⁸ килени¹⁹ тагуз туна,
Чуьлдин къулал эцигна хъиз: “Заз къуьл авач”, - лугъуз туна, -
Вегиьиз на²⁰ чурт²¹, гьисаб ийиз, ваз шумуд динар²² хъана хъи?

Вуна вучиз кевяй къудна, туна²³ ви къуьл дуьзда аллаз?
Атай-фейи махлуькьатдин вилер туна ада акъаз?
Тухудайдаз жафа тахъуй лугъуз, туна сивни ахъаз?
Гьалдарна жаллатлар къуьлел²⁴, клатла туна кифер къугъваз?
Фагъумайла, ваз, фугъара, хуп²⁵ ажайиб кар хъана хъи!

Етим Эмин вав рахайла, вун ава хъи къалмакъализ²⁶, -
Эй фугъара, ризкъи тухвай угъри вакай жеч хиялиз,
Хиял мийир, тлуьртлани жеч адавай ам вири гъялиз²⁷.
Нисрединан²⁸ мисал ава, лам тухвайла вар агализ, -
Кар хъана кардай фейила, вун геж хабардар хъана хъи!

(Етим Эминан и шиир чандиз гъазурайди ва адаз баянар гайиди
Мансур КУЬРЕВИ я)

¹ И шиир 1960-йисуз А. Агъаева акъудай Е. Эминан шиирин клатлалда вад-вад царцикай ибарат тир ирид бендинин, “Дуст Ягъиядиз” твар алай эсер хъиз, сифте яз ганвай. А. Агъаева тесникарзавайвал, Эминанхъ Ягъия лугъур са къунши авай. А къунши са маса хуьряй атана Ялцугърал яшамаш жезвай кас тир. Са сеферда вичихъ авай-авачир техил клатла, Эминан къуншиди ам фура туна. Гатфар хъайила, ада фура ахъайна, техилдиз рагъ гана. Свас тагъанвай ялгуз касдин къаст къуьл маса гана, вичин дердияр авун тир. Амма угъривал квай масабур Ягъиядиз къаст авуна: техил чуьнуьхна. И кардикай ван хъайила, кьилел гуьзлемиш тавур къаза атай касдиз Эмина шир туькуьрна. 1980-йисуз Гъ. Садыкъиди акъудай классикдин шиирин клатлалда и эсердин бендер къуд-къуд царцикай ибарат 5 бендиниз элкъенвай. 1995-йисуз гъа и авторди туькуьрай Е. Эминан шиирин къвед лагъай клатлалда и эсер къуд-къуд царцин 7 бендиниди хъиз ганвай. И муьквара чаз шиирдин араб гьарфаралди кхъенвай вариант ахцегъви Ш. Мирзоевавай гъатнава. Адай акъазвайвал, ширдихъ “мухаммас” лугъур клалуб ава, адан бендер вад-вад царцикай ибарат я ва абурукай къуд-къуд царцинбуру авун дуьз кар жезвач. Ахцегъвай гъат хъувунвай вариант, ам 1960-йисуз А. Агъаева акъудай шиирдин вариантдив гекигна, герек баянарни галаз, чна газетда гузва.

² Царце слогрин къадар цуругудахъ агакъун патал чна алава хъувунвай гаф.

³ Ахцегъвай гъатнавай шиирдин вариантда инал, гьалат яз, “ваз” гаф кхъенва.

⁴ Клат - магъсул хуьн патал тваларикай хранвай ва я тахтайрикай раснавай ва клевиз жедай еке къаб. “Клатлар хъана хъи” келима “клевнавайбур хъана хъи” лагъай члал я.

⁵ Фиринги - Европадин. Эминан девирда пара амалар чидайбур Европада авайди яз гьисабзавай.

⁶ Сират - мусурман динди къалурзавайвал, Къияматдин юкъуз гьар са касдин гунагъар ва сувабар алцумзавай муькьуьн твар. Къуьл чуьнуьхъайдаз атла дуньяда Сират муькьвелай физ четин жеда лугъуз, шаирди инал къуьлуьн иеси секинарзава.

⁷ Рипе - техил алцумдай уьлчме (тахминан 28-32 кг.).

⁸ Ахцегъвай гъатнавай шиирдин вариантда инал «куьн» гаф кхъенва, чна ам «ваз» гафуналди эвезнава.

⁹ “Гьафил хъана” келима чна 1960-йисан вариантдай къачунва, ам чаз гъатнавай вариантда, гьалат хъана, ерли кхъенвач.

¹⁰ Жафа - руьгъдиз, бедендиз, къуватдиз жедай заланвал, къулайсузвал.

¹¹ Имандалди - инал: жув агъанваз, амма гьакъикъат тийижиз са кар авун.

¹² Килез тахъай гафунин чкадал кхъенва.

¹³ Шиирдин Ахцегъвай гъатнавай вариантда «тухузава» гафунин вилик артухан слогар арадал гъизвай “гьар сада” келима квай, ам чна царцикай хъуднава.

¹⁴ И гаф шиирдин Ахцегъвай гъатнавай вариантда авач. Ам чна царце герек къадар слогар хуьн патал 1960-йисан вариантдай къачунва.

¹⁵ И бендинилай гуьгъунлай шиирдин 1960-йисан вариантда чаз Ахцегъвай гъат хъувунвай адан вариантда авачир кве бенд къезва, чна абур инал гузва.

¹⁶ Шиирдин 1960-йисан вариантда и цар, гьалат яз, ик кхъенва: “Еке хайцедал вил алаз хуп кьуллуьх туна...” Чна ам шиирдин манадив ва бендина авай рифмадив къадайвал дегишарнава.

¹⁷ Зирба - техил, гуьр алцумдай уьлчме, 14 кг.

¹⁸ Шиирдин 1960-йисан вариантда инал, гьалат яз, “цуд” гаф кхъенва.

¹⁹ Киле - магъсул алцумдай уьлчме, 2,5 кг.

²⁰ Царцин слогрин къадар дуьз хуьн патал чна адак куктунвай гаф.

²¹ Чурт - урусин “счѣт” гафунин Эминан девирда лезгийрин арада ишлемишзавай жуьре.

²² Динар - са къадар мусурман халкъарин гьукуматра пулуьн твар.

²³ Вилик квай бендина авай рифма и бендинани тикрар тахуьн патал 1960-йисан шиирдин вариантдин и бендинин сифтегъан къуд царцин эхирда кхъенвай “туна” гаф чна гьар царце сад-къе гафунин вилик хъанва.

²⁴ Царцин слогрин къадар дуьз хуьн патал чна адак куктунвай гаф.

²⁵ Царцин слогрин къадар дуьз хуьн патал чна адак куктунвай гаф.

²⁶ И бендинин сифтегъан пуд цар шиирдин Ахцегъвай гъат хъувунвай вариантдани, 1960-йисуз акъатай вариантдани какадарнава, абура рифмаяр авач. Бендинин кве вариантдини къуд лагъай царце мягъем ибара тир “лам тухвайла вар агализ” келима хуьниз килигна, чна бендинин сифтегъан пуд царни гъа ибардин рифмадив къадай клалубриз гъанва.

²⁷ Вири гъялун - инал: вири тлуьна иливариз хуьн.

²⁸ Нисредин - къисайрик квай малла Нисредин.

Эседуллагъ Наврузбегован - 80 йис

Мердали ЖАЛИЛОВ,
РФ-дин ва РД-дин культурадин
лайихлу работник

Эседуллагъ Сеферуллаевич НАВРУЗБЕГОВАЗ адахъ галаз санал къваллахай юлдашир театрдин "генерал" лугъудай. Имни дуьшуьшдин кар тушир. Адан бажарагъ, тешкиллувили алакунар, милли сегънедин искусство вилик тухуник кутунвай пай, литературадин яратмишунрин са хел яз, драматургияда къачунвай камар гысаба къуна, адаз кутугай жуьредин къимет гузвай.

Лезги искусствонин магъир устатар тир Алла Жалиловадин, Сафият Аскарвадин, Мурадхан ва Шемси Къухмазоврин, Багъиш Айдаеван, Дуря Рагъимовадин, Абдулкадир Сайдумован ва маса тварарин жергеда РФ-дин лайихлу, РД-дин халкъдин артист, РД-дин Госпремиядин лауреат, яргал йисара Стал Сулейманан тварунихъ галай Лезгийрин госмуз-драмтеатрдин кыле хъайи художественный руководитель, театровед ва драматург Э.С.Наврузбегова лайихлу чка къунва. Ци адан 80 йис тамам жезва. Вич чахъ галамайта, мадни хъсан тир.

Адан тариф, вичин саки вири умуьрда милли сегънедиз къуллугъиз, къазанмишнавай чехи наградаирини, гуьрметдин тварарини ийизва: Россиядин Феде-

Эседуллагъ Наврузбегова театрди регъбервал гайи йисар, дугъриданни, регъберлу бур хъана. Уьлкведихъ галукъай "перестройкадин" векъи гараривай Лезги театрди ам тергдай къван азабар гуз хъанатлани, вичин асас рекъивай - халкъдиз руьгъдин къуватар хуьнин, умуьрдин гуьзелвилехъ, гъахъ гъалиб жедайдахъ

ватралди инсандихъ михъивални вилегъвал хуьнин патяхъай датлана тагъкимарзава...

Абдулла ДАГАНОВ, Дагъустандин халкъдин шаир: "Режиссёр Э.С.Наврузбегова жуьреба-жуьре жанрайрин ва авторрин пудкъадалай виниз тамашаяр эцигна... Пешекарри адал еке къи-

Театрдин "генерал" тир

рациядин театральный деятелрин ва писателрин союзрин член, Лезгийрин госмуз-драмтеатрдин кылин режиссёр (1988-йисалай), саки 20 йисалайни гзаф вахтунда (1991-йисалай инихъ) театрдин художественный руководитель (кылин режиссер ва директор санал)...

Вичин тварцихъ галаз санал ада хайи театрдални цийи тварар-лишанар гъана: Лезгийрин госдрамтеатрдикай музыкадинни драмадин театр хъана, театр вич яргалди вилив хвейи цийи дараматдиз экъечна, коллективдиз дуьньядин театрин Форумдай (1998-йис) зурба пишкеш - "Къизилдин пальма" гъана; РД-дин Госпремия къачуна ("Шарвили" драмадай-феериядай. 1995-йис); хейлин артистриз госуарствонин гуьрметдин тварар гана... (РФ-дин лайихлу артистар - А.Гъабибов, А.Магъсудов, РД-дин халкъдин артистар - М.Мирзебегов, И.Рамазанов, М.Мамедов, РД-дин лайихлу (гила - халкъдин) артистар - З.Къухмазова, Ф.Зейналова ва мсб).

Эседуллагъ Наврузбегов вичин гъалибилерихъ - милли театр вилик тухунин, милли драматургия арадал гъунин, милли сегъне, адан тарихдин (1906-йисалай инихъ, И.Шамхалов, М. ва Ш.Къухмазовар, Б.Айдаев, А.Сайдумов, Р.Жабраилов хътин устатрин) ирс ва хъсан адетар хуьнин, лап цийи къуватралди жанлу авунин мурадрихъ феидал шак алач.

Лезги театрди ам сифте яз гъеле вичин 4 йис тирла атана, "Периханум" тамашада хандин хтин ролда аваз. Чехи устатди вичи рикел хкиз хъайивал, им белки сифте яз адан - драматургдин ва режиссёрдин гъед цава пайда хъайи вахт хъана. Адан экувал, МГИК-дин театральный отделенида къелна, Дагъустандиз хтайдалай, 1974-йисуз Лезгийрин госдрамтеатрди атайдалай къулухъ ахъа жез башламишна. Гъа члавуз акуна хъи, къачунвай чирвилер тлимил я. Гъавилай Э.Наврузбегова ГИТИС-дин аспирантурада вичин чирвилер артухарна. Милли театрдин тлебиат гъихътинди ятла дериндай чирна. Милли къилихар, адетар сегънедлай къалурун патал устатвилдин сирерай къил акъудна. Нетижда хайи милли театрдин тарихдай "Дагълара хайи театр" (1990), "Лезгийрин театр" (1992) ктабар кхъена, чапдай акъудна. Лезгийрихъ драматургия, театр ва театр ахтармишдай илимни авайди субутна.

инанмишарунин чехи пропагандиствилдин везифайрихъ къакъудиз хъаначир. Театр хвена! Артухлама, ам генани халкъдиз мукъва хъана. Лезги театрдин сегънедлай лезги авторрин эсерри вижевайдаказ ван авуна. (И.Гъуьсейнов, А.Мегъман, И.Мегъмедов, А.Исмаилов, А.Къардаш, К.Казимов, А.Магъмудов ва мсб).

Эседуллагъ вич драматург хъиз артух раиж хъана. Ада кхъей ва сегънеда эцигай "Кири Буба" (1992), "Шарвили" (1993), "Гъажи Давуд" (1994), "Ярагъ Мегъмед" (1996) ва маса эсерар тамашачийри хушвилелди къабулна.

Милли сегънедлай маса халкъарин ва гъаки дуьньядин классикадайни зурба эсерар къалуруни чи театр вахтунин ва театральный искусствонин къанурни истемизшавай дережада авайдакай лугъузва. "Къванцин мугъман" (А.Пушкинан), "Медея" (Еврипидан), "Асиятан рехъ" (Р.Гъамзатован), "Катран дагъдин агъали" (Р.Рашидован) ва масабур гъа жергедай я.

"За зи умуьр искусствонин бахшнава - искусство халкъдинди я", - лагъай урусрин театрдин арифдар К.С.Станиславскийдин гафар бажарат инкариз жеда. Эседуллагъ Наврузбеговани вичин яратмишунрин реке и гафарал къелвай амална. И кар адан къелемдикай хкатнавай "Санитар" (1987), "Рэкетирар" (1998), "Сугъуьрдин шал" (1999), "Сугъуьрдин ич" (2001), "Йифен гуьруьш" (2002), "Эхиримжи къеле" (2002), "Ипотекадин къуьруькар" (2006), "Аладинан сугъуьрдин лампа" (2007) ва маса эсерри субутзава. Абуру чахъ милли драматургиядин лап хъсан чешнеяр авайди раижзава. Ибурун маса авторри кхъена, Э.Наврузбегова сегънедал гъайи хейлин цийи эсерарни алава жезва.

Гъа ихътин лайихлувилер хъайивилай чи дуьст ва амада гуьрметрин ва тарифрин куклушрихъди фена!

Эседуллагъ Наврузбегован лайихлувилерикай гзаф ксари марагълу келимаяр лагъанва:

Абдулкадир САЙДУМОВ, РФ-дин лайихлу артист: "Адахъ (Э.Наврузбеговвахъ -М.Ж.) са дуьст ава. Театр. И дуьстуну чун чав агудзава, чи рикел ва гъиссер михъи ийизва, чав анжах инсандикай, инсанвилайкай, Ватандикай ва ватанпересвилайкай фикуриз тазва. И дуьстуну сегънедин алакунралди ва къу-

мет эцигзава. Абуру Э.С.Наврузбегов "Россиядин Федерациядин лайихлу артист" лагъай гъуьндур дережадин тварни лап лайихлудаказ ганвайди яз гъисабзава..."

Байрам САЛИМОВ, Дагъустандин халкъдин шаир:

Гъала баклан вуна четин рекъерай, Къирмаждин ван жедайвал чи япара. Ван къведайвал Шарвиледи зверай, Аватдайвал ксанмай чун ахварай...

САЖИДИН:

Лезги халкъдиз Шекспир яз клан я вун. Къехъ и рекъай аламатдин сир ава. Жегъил несил руьгъламишдай чан я вун, Къехъ хиялрин гуьн тавунвай хир ава...

Тегъмираз ИМАМОВ, азербайжан чла-лал кхъизвай шаир, РФ-дин писателрин Союздин член:

Вун лезги халкъдин хва я халисан, Авач къведай вав тай, Эседуллагъ. Дуьст я гъар садан вун ва ваз масан, Герекдаз гудай гъай, Эседуллагъ...

* * *

Ихътин фикирар, къиметар гунар чавай мад ва мад гъиз жедай. Аквар гъаларай, а кар чи газет къелзавай адан чан аламай дуьстари, хайи лезги театрдал рикл алайбуру ийида.

Са кар генани къейд тавуна жедач: Э.С.Наврузбегова чи лезги драматургиядикай публицистикадин илимдин чехи монографияр тунва. Идалайни алава, ада Лезги театрдин чехи гъетерикай - А.Сайдумовакай, Мурадхан ва Шемси Къухмазоврикай, вичин умуьрдикай кхъена чапдай акъуднавай ктабри чи милли публицистикада къетлен чка къазва. "Хъцихъ галаз сугъбетар", "Зурба сегънечи" ва мсб.

Гъар гъикл хъанатлани, къе чи вилик къетлен везифа акъвазнава. Э.С.Наврузбегован ирс - къакъан дагъ, айсберг хъиз, са пай дерин гъуьле амаз, лап са тлимил, цикай хкатна, чаз аквазва. Ам вуч аламанат я? Ада чаз гъихътин тарс, тербия, чирвилер гузва? Милли лезги театрдин искусствонин ирсини гъихътин чка къунва? Чи драматургия гъихътинди я? Мада ва мад суалриз жавабар гун патал Эседуллагъ Наврузбегов хътин устатрин ирс дериндай ахтармишун ва чирун герек жезва...

Юбилей гъеле къейднавач, ам вилик кума...

"Шарвили" эпосдикай...

Лезгийрин игитвилдин эпос "Шарвили" халкъдив ахгакъарайдалай къулухъ (къватл хъувурбур - Забит Ризванов ва Байрам Салимов) адан бинедаллаз мад ва мад эсерар майдандиз атана.

Абурукайни сад драматург Эседуллагъ Наврузбегова кхъей ва сегънедални гъайи "Шарвили" драма хъана.

Лезгийрин ва гъаки Дагъустандин вири тамашачийрин патай а эсерди чехи тиж арадал гъана. "Шарвили" тамашадин автордиз, кылин ролда къугъвай артист Ибрамхалил Рамазановаз, художник Жавид Агъамирзаеваз РД-дин Госсоветдин Указдалди, Дагъустан Республикадин Госуарствонин премияр ганай (1995-йис).

За гъа члавуз театрдин кылин режиссер ва тамашадин автор Эседуллагъ Наврузбеговай куьруь интервьо къачунай. Къе чаз мад сеферда ам рикел хкун кутугнаваз аквазва. Гъикл хъи, чи театрдин искусствонин а тамаша къетлен агалкъун яз гъисабзава.

Рикелай алудай чирагъ

Театрдин кылин режиссер Эседуллагъ Сеферуллаевичан вилик за ихътин суал эцигна:

■ Шарвилдин къаматдал театрдин коллектив акъван рикл гъаз акъвазунихъ вуч сир авай?

- Суалдиз жаваб яз завай икл лугъуз жеда. Шарвили лезги халкъдин руьгъдин чирагъ хъиз я. За ам гъакъикъатда хъайи кас яни, тушни лугъузвач. Заз чиз, кар анал алач. Кар алайди ва къилинди: ахътин игитдихъ халкъ тамарзу хъайиди якин я. Дегъ девирлилай инихъ лезгийри чпин садвилайкай, ватандин азавлилкай ва абадвилайкай фикирзавай. Амма тарихда са вахт хъана хъи, халкъдин рикелай чпин къагъриманар, руьгъдин чирагъар алатиз хъана. Гъа и кар себеб яз халкъ ажузни хъана, виляйни аватна.

Къени чи халкъдихъ регъбер авани, вучиз авач лугъуз, суалар вуьгузва. Регъбер авачир халкъ гъихътинди жедагъа "Шарвили" тамашада хъсандиз къалурнава. Заз чиз, чахъ регъберар хъайиди я. Месела, гъа Шарвили, Гъажи Давуд, вилегъ игит Къванцин гада, Куьре Мелик ва я Ашукъ Саид къачуртлани, абуру руьгъдиз гужлу, чпихъ галаз халкъ игитвилерихъ туьхуз жедай инсанар хъана. Гъайиф хъи, ихътин игитрикай чи къенин аямдин несилриз хъсандиказ чизва лугъуз жедач. Месела, тажуб жедай кар тушни, чи руьхвайрал Шарвилдин, Гъажи Давудан тварар алач. Белки, абуру пак тварар тирвилляй аялрал эцигзавач жеда.

Амма ахътин тварар халкъдин я руьгъдай, я тарихдай акъудиз жедайбуру туш! Зи кылин фикир гъам тир.

Дамагдай кас авачир халкъ
Къведа къаза, жеда барбатл!...

И гафар тамашада чехи гъуц Алпанди цаварилай лугъузва. Гъа и тагъким: сергъятар члуьгуна, къе къе патал пайнавай халкъдиз генани къелвай тикрарна кланзава. Шарвилияр чир тахъайла, абурун тварарал ва крал дамах тавурла, чаз вуч ва вуьз чиз амукъда?!

■ Вуна ви тамашадиз эпосдин феерия лагъанва. Им вуч жанр я?

- Сад лагъайди, Шарвили эпосдин игит я. Адакай халкъди ва къилдин авторри яратмишнавай вири эсеррин фикирар хвена, халкъдихъ регъбер хуьнин идея лап екедаказ къалурна кланзава.

Феерия - им халкъдин эрзиман мурад тир хва хуьнихъ галаз алакълу еке шадвилер, эквер, цаяр, цуьквер къалурун патал герек жезвай. Масакла Шарвилдин къамат сегънеда тамавилелди ачухариз хуьн мумкин тушир. Ина махни, риваятни, гъакъикъатни санал ала эхир!

■ Аквар гъаларай, вун ви метлебдив агакъна!

- Завай жуваз къимет гуз жедач. Ам четин месэла я. Амма лап чехи комиссияди чи тамаша госуарствонин премия гуьниз лайихлу тирди къейдна. А премия чна къачунни авуна.

Абдулфис ИСМАИЛОВ

Лезги халкъ чѐхи, къимет авачир хътин багъа девлетдин иеси я. Адан тѳварни надир Самурдин там я. Тебиатдин и гуьзел пилл, алимри лугъузвайвал, инсаният халкъ жедалди тахминан 2 млн. йис вилик арадал атана. И чкайрин сугъурда твадай хътин гуьрчегвилел, мублагъвилел, тебиатдин девлетрал абур акур гъич са касни гъейран тахъана амукъдач. Жуьреба-жуьре ничхирралди, набататралди, къарасуйралди девлетлу къалин там, гъул, берекатлу дуьзенлухар, гъайбатлу дагълар. На лугъуди, Алагъ-Таалади лезгийрин ата-бубаяр халкъ ийидалди вилик и чилел абуроз яшамеш жедай женнетдин пилл туйкълурна.

Тебиат чирунин жигъетдай Самурдин тамун къиметлувал мадни зурбади я. Ина миллион йисар инлай вилик аваз хъайи 14 жинсинин набататар гилалди битмиш жезва. Самурдин там 40 жуьредин лианаяр (чкадин агъалийри абуроз "сар-

дай яз чакъ 500 йисалай виниз яш хъанвай тарар ава. Тарарин къакъанвал 30 метрдив агакъзава.

Самурдин там мадни а кардал тафаватлу я хъи, ана "пробковое дерево" лугъудай тарарин са жинс экъечзава. Чкадин агъалийри адаз "кендирагъдин тар" лугъузва. Ам анжах гзаф чими чкайра, месела, Кеферпатан Африкада, Европадин уьлквейрикай Португалияда жезва. Россияда - Самурдин там. Маса регионра авач.

Самурдин тамун маса къетленвал: ина дуьньядин винел къвердавай тѳимил жезвай 51 жуьре къушар яшамеш жезва. Лап гуьзел къуш тир фламинго чилин шардал лап тѳимил регионра ава. Алимрин гъисабунрай, вири дуьньяда фламингодин жуьредин 22,5 агъзур къил къуш ама. Тѳимил къадарда Самурдин там, Каспий гуьлуьн къерехрив яшамеш жезвай, дамах гъаз къекъведай, лув гудай фламинго, агъайна лацу къугъ, чулав гъажилегел хътин гуьзел къушар тѳендин лишандик кутаз гъич са гъурчехъандинни гъил фидач.

Ахпа, 90-йисара гъакни яд бес тежез къуразвай тама дерин къуяр яна, алава яз, чилик квай ятарни хкудна, Дагъустандин шегъерриз тухудай планар къилиз акъудунив эгечина. Чкадин агъалийриз аквазвай хъи, гъамга хътин михъи ятарив са мус ятани, вацлар хъиз, ацланвай тамун къарасуйра яд къадарсуз тѳимил жезва. Гъаятра эгъуьннавай къуярни къуразва. Гъа ик1, мукъвал гележегда чи къилел атун мумкин тир тебиатдин мусибатди виликмаз вичикай хабар гудай зенгер язавай. "Лезги газетди" и гъаларикай, жемьтдин гъарай-звердикай мукъвал-мукъвал кхъизвай.

А ч1авуз республикадин къиле авайбуру и зенгер, алимрин тагъимарунар, агъалийрин шел-хвал гъисаба къуначир. Куьрелди лугъун: уях хъайи хуьрерин жемьт вич яшамеш жезвай чкадин, Россиядин и гуьзел девлетрин сагъ-саламатвал хуьн патал къарагъна. Халкъди общественность къвачел къарагъарна.

А йисара республикадин гъукумри къур тереф инсанрин фикирда амазма. Жемьтдин собранияр

Там хуьзвайди халкъ я

машухар", "сурмучар", "джуванар" лугъузва), гъа гъисабдай яз, Россиядин маса регионра авачир, къуьдгад къацу пешер алай 16 жуьре дегъ заманайрин лианаяр экъечзава. Ина гъамиша чимивал авай субтропикрин вилаятра жедай хътин, инсандин къвач хк1ун тавунвай к1ачич1лухди къунвай чкаяр - "вак1ан клевер" (джунгли) тѳимил авач. Гъавилляй чи там "Самурский реликтовый лиановый лес" тѳвар алаз дуьньяда машгъур хъанва. Гзаф авторри кхъизвайвал, Россиядин мулкарал гъа ихътин анжах са там я алайди.

Там махарик жедай хътин зурба пагъливан-тарарни ава. Чкадин агъалийрин гафарай, абурун тан ирид итимдин къужагда гъакъдай къван яц1уди я.

- Эхъ, чи тамара гъахътин зурба тарарни ава, - лугъузва Самурский лесопаркдин госсинспектор Нурмегъамед Хидирова. - "Ала къавах" лугъудай чкада ахътин виридалайни чѐхи къве тар ама. Абур къавахар я, зи къет1ен гуьзчивилик ква. Къиметлувал тѳимил тир, фад-фад чѐхи жедай къавах тарар яргъалди амукъдайбуру туш. Чи къавахрин, лагъайт1а, 300-350 йис яш хъанва. Тамун фонд асул гъисабдай виниз тир къиметлувал авай мегъуьн тарарикай ибарат я. Гъабурун жерге-

Вири и девлетар хуьзвайди, абурухъ гелкъезвайди "Самурский лесопарк" ГКУ-дин са гъвеч1и коллектив я. Амма тамарин майишатда, и идарадин регъбервиле 40 йисуз къвалахзавай Юрий Мевлюдинова лугъузва хъи, "Самурдин там халкъди вичи хуьзва". Са патахъай килигайт1а, гъа ик1 яз аквазва. Эгер инсанри, чпин хийир патал пич1и нефс ахъайна, тебиатдин девлетрикай иесисузвилелди менфят къачуз хъайит1а, яргъал-мукъвал тебиатдин мусибат арадал къведа. Ахътин мусибатар вири континентрал тѳимил хъанач. Алай вахтунда дуьньядин майданра абурун къурхулувал артух жезва.

Са къвед-пуд йис инлай вилик Россияда авайни-авачир надир тебиатдин комплекс - Самурдин там чѐхи хаталувилик акатнавай. Сад тир чѐхи уьлкве СССР-дин девирда, алаатай асирдин юкъвара, Самур вац1ун ятарикай эвелни-эвел Азербайжан республикадиз майишатдинни экономикадин хийир къачун патал СДК-къанал эцигункиди, тамухъ физвай ятар къадарсуз тѳимил хъана. Бязи вахтара къаналдин бандунилай агъадихъ вац1уз ст1ални яд ахъайзавачир. Ида тебиатдин комплексдиз, чкадин агъалийриз чѐхи зарар гана.

чуклуриз, активистар, депутаттар жавабдарвилиз чулгъаз, кич1еяр гуз алахъиз хъайиди рик1ел хкизва. Генани рик1ел хкизва хъи, гуя, РАбдулатипова тагъкимарна (дуьз лагъайт1а, аз ван атанач): "Куьн секин тахъайт1а, яд тухудай разивал тагайт1а, кез рехъни жедач". Ихтилат сак1ани эцигна куьтягъ тийизвай жемьтди гзаф арза-ферзе ийизвай "Гъепцегъ-Ялама" шегъредикай физвай. РАбдулатипован свияй зегъметчийрин тѳварц1ел идалайни веки, гъукум так1анардай гафар акъатиз хъайиди рик1ел хкайт1а, ина мягътел жедай зат1 авач.

Жемьтдин саввилелди, жемиятдин куьмекдалди ва республикадин ц1ийи руководстводин камаллувилелди гъахълувал гъалиб хъана. Самур патан агъалийри къенин юкъузни ФЛНКА-дин регъбер Ариф Керимован, Госдумадин депутат хъайи Мамед Абасован, маса ватанпересрин крарилай гзаф разивал ийизва ва абуроз рик1ин сидкъидай сагърай лугъузва. Самурда арадал атанвай гъаларикай Президент Владимир Путинав хабар агакъна. Хуьрерин агъалийри агъзурралди къулар къват1на, "Гъепцегъ-Ялама" шегъре ремонтна куьтягъиз куьмек гун Президентдивай т1алабна.

(Къат1 ама)

Хъсан тежриба

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

И мукъвара Белиждин Хпеж микрорайондин жемьтди субботник тешкилнавай. Ана иштиракиз къанзавайбуру гзаф авайтани, Роспотребнадзордин истемешунрал амал авуна, субботникдиз са къад кас экъечинавай.

Хпежвийри чеб яшамеш жезвай къвалер, куьчеяр, микрорайон аваданламишунин карда иштиракун адетдиз элкъвенва.

Райондин, поселокдин администрацийрин гъил агакъ тийизвай, амма гъална къанзавай месэляяр гзаф хъайила, хуьруьнвийри а месэляяр, сад хъана, хуси такъатрихъ къилиз акъудзава.

Гзаф чѐхи месэляяр гъализ тахъайт1ани, халкъдин къуватдалди гъализ жедай крарни ава. "Халкъдин къажгъан мурк1адални ргада" лугъудайвал, и месэляяр гъялуьнин мураддалди хуьре са къуд йисан вилик мергъяматлувилин фонд ачухна. Аниз рагъметдиз фейибурун багърийри садакъайрин, хуьруьн карчийри - чпивай жедай къван ва йисан къене гъар са къвалин иесиди са агъзур манат пул язава.

Ик1, къват1ай такъатрихъ сурарин жугъунар ремонтна, къуй эгъуьнна, анал къурни эцигна, экверин линия тухун патал къве шалман ак1урна, эквер тухвана, къейиди кучукдайла герек къезвай алатар авай махсус къвал ремонтна, КАМАЗ-дин са рейс къумни чиргъ ва бетондин 100 плитка гъана ичирнава, 68 агъзур манатдихъ турбаяр маса къачуна, абур лазим чкайрик кутуна, 150 агъзур манатдай 400 квт-дин трансформатор маса къачуна. Первомайский куьнеда авай къанав эксковатордал михъна, аниз бетондин латар вегъена. Советский куьнеда авай газдин линиядин турбайриз шир яна, консервиярдай заводдилай микрорайондин школада къван авай ЛЭП-дин шалманрал йифен эквер эцигна ва ик1 мад.

- Хуьруьнвийри 8-январдиз сад лагъай субботник къиле тухвана, - лугъузва мярекатдин тешкилатчи, "Хпеж" микрорайондин агъсакъалрин Советдин ва мергъяматлувилин фондунин председател Абдулазиз Сефербегова. - Жуван хуьр, къвал патал ийизвай къвалах - им чѐхи суваб я. Алай т1угъвалдин четин шарт1ара маса чкайрай хкизвай бязи къейибур йифиз кучукуниз мажбур жезва. Ихътин дуьшуьшра йифиз сурарал чпин везифаяр тамамарзавай инсанриз ва къейиди эхиримжи рекъе твазвайбуруз регъят хуьн патал чна 150 метр токин кабель ва пуд шалман маса къачуна, жемьтдин куьмекдалди сурариз экв тухвана. 12-январдиз хуьруьн къилихъ галай "Дербент-Граница" поездар къезвай рекъел алай инсанар акваззавай чка ремонтна, Советский, Ленинградский ва Гъажимурадован тѳварунихъ галай куьчейрин агъа къилера инсанриз ракъун рекъел экъечлиз регъят хуьн патал шлакоблорикай гуьр эцигна, гуьрарин къве къилихъни галай гъвечли майданриз къир цана. Дугъриданни, халкъ сад хъайила, бегъем къвалахар ийиз жезва, - лугъузва А.Сефербегова.

Жемият патал къиле тухузвай хийирлу къвалахра чпин хушуналди ва ашкъидалди иштиракзавайбуруни тѳимил авач. Абурун арада Айдемир Агъмедов, Анвер Гъажимурадов, Седредин Мирриев, Мукаил ва Гуьлбала Мамедовар, Керим ва Азиз Абдулкеримовар, Хизир Исмаилов, Али Гъасанов, Зулфикъар Рамазанов, Алим Тагъиев, Эрзиман Ибрагъимов, Ибрагъим Аюбов, Тагъир Къасумов, Рамазан Османов ва хейлин масабур ава.

Квахь тийидай

Зегьмет

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Советрин Гьукуматди Дагьларин уьл-кведани яшайишдин, культурадин инкьилаб кьиле тухвана, вири хуьрера школяр, шегьерра вузар, техникумар, училищээр кардик кутуна, савадсузвал тергна. Кьурагь райондин Кьуьхуьррин агьалийрикайни сифтегьан муаллимар хьайибуррук, кьилин образование кьачурбурук Нурмегамедан хва Нубьгь акатзава. Адан аял вахтар 1930-йисарал ацалтна. Лап четин, каш гьатнавай, куьгьнеда цийидахь галаз бягьс члугвазвай, советрин кьурулушар тешкилзавай муракаб макьамдал. Муьжудь йисни тахьанмазбуба Нурмегамедни, азарлу хьана, рагьметдиз фена. Диде Ширинат кьуд аял галаз амукьна ва ада дидевилини бубавилин буржи, вичел гьикьван азиятар акьалтнати, лайихлувилелди кьилиз акьудна, балаяр хвена.

1944-йисуз фронтдай Султлан-Межид ими хтана. Стхадин аяларни ада вичин кьаюмвилек кутуна. Вахт лугьуз тежедай жуьреда четинди тир. Колхозриз - итимар, школайриз муаллимар бес жезвачир. Кьурагь 10-класс куьтягьай АГЬАМОВ Нубьгь райондин Хверезрин школадиз муаллимвиле рекье тунна. Школада алайди са твар тир. Классра партаяр, столар, стулар авачир. Жаван муаллимдин стул кланчи, стол сад-садак куклунавай тахта, доскани - фанерадин са клус тир. Ктабар, тетрадар, карандашар саки авачир. Гьа ихьтин шартлара дагьвийрин аялриз кьиз, келиз чирна пуд йисуз. Ахпа райондин образованидин отделдин заведующийдин тапшургуьдалди, Нубьгь Агьамова Гелхенрин, Цилинрин, Шимихуьруьн школайра тарсар гана.

1952-йисуз жегьилдин уьмуьрда рикелай тефидай шад вакьияни кьиле фена, Ханагьа твар алай рушахь галаз хизан кутуна. Сад-садан гуьгуьналлаз аяларни атана дидедин кьужахдиз. Бахтлу, шад, вири алемни рагь алайди хьиз аквазвай девир алуькьна аялзамаз, жаванзамаз вилериз каш-меькни, четинвилерни, етимвални акурбур патал.

Нубьгь муаллимди вичин баркаллу кар давамарзавай, райондани адан кьвалахдилаз разивалзавай, амма руьгьда секинсузвал твазвай са месэла авай. Адакай сифте нубатда Нубьгь уьмуьрдин юлдашдиз лагьана.

- Школайриз техникумар, институтар куьтягнавай жегьилар хквезва, кайвани. Эгер за клелунар давамар тавуртла, пака зун мектеб туниз, маса кьвалах жагьурун мажбур жеда. Гьавилай зун институтдик экечун лазим я.

- Фикир хьсанди я, бес ахпа зун, аялар? Чи гьал гьикь жеда? - хабар кьуна Ханагьади.

- Акьван кичле жемир ваз, за гьа кардикайни фикирнава. За кьвалахни ийиз, вузда клелда.

- Алакьдани валай, я итим? Азият акьалтдачни?

- Мегер ваз чизвачни, чун мадни четин уламарай экьечлайди я, клелунар са акьван азаб алайбур жедач. Идалай гьейри, зи далудихь вунни гала кьван. Я маса чарани чаз авач.

- Анал вун гьахь я, итим, - разивал кьалурна Ханагьади. - Ваз хьсан сят хьурай!

Гьа икь, Н.Агьамов Дагьустандин Стлал Сулейманан тварунихь галай пединститутдин математикадин факультетдик экечина. Бинедилай хьсан чирвилер авай ва са шумуд школада кьвалахиз тежриба кьватнавай кьуьхуьрвидиз вузда клелун четин акьвазнач. Анжах датлана кайваниди арадал веьгезвай са месэлади муаллим клева твазвай. Ханагьади "маса хуьрера кьвалахай кьван бес я, хуь-

руьз хьфин" лугьузвай. РайОНО-дин заведующийдини "ваь" лугьузвачир, "цийи клелдай йисуз Шимихуьруьн школадиз математик жагьурда ва вун хайи хуьруьз рахкурда" лугьуз хиве кьазвай. Амма 1-сентябрь алуькьзавай, заведующийдин гафарни гьа гафар яз амукьзавай.

Эхир пара милайим, кьени, хьуьтуьл итим тир Нубьгь муаллимдизни хьел атана. Гьа и вахтунда бахтунай хьиз Дербентда гьалтай дуст, Лукварик яшамиз жезвай Нурагьмеда адаз Хьартас-Кьазмайрин школадин директор тежрибалу математикдихь кьекьезвейдакай лагьана. Агьамовани яргал веьгенач. Чкадал фена, школадин директордихь галаз рахана ва са меслятални атана. Гьанлай Нубьгь муаллим хьартасвийрин аялриз математикадин сирер чирунив гатлунна. Касдихь авай тежриба, чирвилер, алакьунар акурла, директорди адан хиве завучилин везифаарни тунна. Неинки школадин коллективдиз, гьакь хуьруьнвийрини Нубьгь муаллимдин кьенивал, инсанвал, агьайнавал хьтин ерияр фад акуна, ам хушдиз кьабулна. И кар кьатлай кьуьхуьрвиди хизанни хкана, Хьартас-Кьазмайрал кьвал-югь кутуна.

Кьанни вад йис идалай вилик заз Нубьгь Нурмегамедовичахь галаз суьгьбетдай мумкинвал хьанай. Гьа члавуз вичин пешедикай ада икь лагьанай:

- Эгер муаллим халис пешекар ятла, адаз школада, классда аялрихь галаз кьвалахуни жигьетдай са четинвални авайди туш. Заз чизва, чпин кеспидал наразибур кар алакь тийизвай, ученикрихь галаз дуьзгуьн алакьаяр тешкилиз, рахадай, гьавурда твадай члал течизвай муаллимар я. Абуру тахсирни гьамиша аялрик, абурун диде-бубайрик кутада. Гьелбетда, тербия гун четин, пара чирвилер, алакьунар, педагогвилин бажарагь, кьуватар, гьатта сабури истемиззавай кьвалах я. Вичин кеспидал рикь тахьайла, кьвалахни четинди яз аквазлайди я. Вуздун диплом кьачуналди муаллим жезвайди туш. Гзаф йисара тарс гуналди ученикрин арада авторитет, гьурметни жезвайди туш. Ученикиди муаллимдихь вичин диде-бубадихь хьиз ихтибар авуна кланда. Гьайиф хьи, гьа ихьтин муаллимар чи школайра тимил жезва.

Уьмуьрдин яхцурни цлуд йисалай виниз акьалтзавай несилдиз хьсан чирвилер, тербия гайи, цлувад йисуз школадин директорвал авур, "РСФСР-дин халкьдин просвещенидин отличник" лагьай тварцлдин сагьибдин гафар кьенин школадин уьмуьрдини тестиькарзава. Бажарагьлу, ученикрин арада гьурметлу муаллимрин жергеяр кьери жезва. Гьелбетда, и кардиз образованидин хиле тухвана куьтягь тежезвай реформайрини таьсирзава. Ятлани чаз чизва, чи школайра аялар "хьсанбурузни писбуруз" пай тавур, гьар са ученикдиз инсанвилелди, халис тербиячи, педагог, психолог хьиз эгечизвай, общество патал менфятлу инсанар тербияламышзавай Нубьгь муаллим хьтин халис пешекарарни ава. Абурун зегьмет квахь тийидайди я.

Тербиядин месэлайрай

Нариман МАМЕДОВ,
журналист-педагог, РД-дин культурадин
лайихлу работник

Аялдикай жаван хьайила, тербия гунин адетдин кьайдайри кьвалах хьийизмач ва диде-бубаяр четинвилера гьатзава. Голландиядин са университетдин профессор, "Чи хьсан жаванар" ктабдин автор, кьве аялдин диде Нелли Литвака жезмай кьван мукьвал-мукьвал жува-жува аялдин чкадал эцигуниз ва жуван аялар тербияламышунин тежрибадикай масадбурузни суьгьбет авуниз эверзава.

Вири крар инкарзавай жаванриз са гьихьтин ятлани шей теклифиз четин я. Чпин винел патан акунрал ахтармишунар тухузвай абур гзаф дуьшуьшра нетижайрал рази яз амукьзава. Гуьгуьлар мукьвал-мукьвал дегиш хьунин патахьайни абуру жаваб гузвач.

Аялринни диде-бубайрин арада авай рафтарвилери гзаф дуьшуьшра хьиткьер

Умуми члал гьикь

гузва ва ахпа абур арадал хкиз гзаф четин я. И кар арадал татун патал чеб кьилиз акьудиз асант, амма таьсирлу крар рикел хуьн важиблу я. Гьа икь, Нелли Литвака жаванрихь галаз умуми члал жагьурун меслятава.

1. Жавандиз гьараяр ва туьгьметар авун виридалайни хийирсуз кар я. Аялдиз нубатдин "лекция" кьелайдалай ва гьараяр авурдалай кьулухь квевай гуьзлемиззавай нетижа эсиллагь кьачуз жедач. Ам квевай мадни яргьаз кьакьатда. Гьар сеферда кез аялди гьараяр ийиз клан хьайила, жува-жува адан чкадал эциг. Эгер кез са ни ятлани гьараяр ийиз хьайитла, куьне вучда? Сифте куьне бейкефвал, ажугьлувал гьиссда, шехьиз ва я жаваб гуз клан жеда, нетижада лагьайтла, ихьтин инсандихь галаз алакьаяр кьатзава. Бес куьне куь аялди гьараяр авуни вучиз менфят гудайди хьиз фикрзава? Фад ва я гьез аялди куь ван хквездач ва ам вичин кьене агал жезва. Нетижа сад я: рафтарвал авунин ихьтин жуьредихь сифтени-сифте куьн патал менфят авач.

2. Аялриз диде-бубайрин жавабдихь кичле я. Жуван аялдин разисузвал ахтармишиз чалишмиш жемир ва туьгьметар михьиз арадай акьуд. Жаванди гьамиша куьн са квелди ятлани рази туширла ва я хьел авайла гьиссзава. Им куьн гьатта киснавай дуьшуьшдизни талукь я. Эгер куьне вири крар писдаказ кьатлузватла, ада кьалабулухвал гьисс ийиз башламышда. Сифте ада кез ихтибар хьийидач, ахпа кьабулни хьийидач. Аялдини куьн звездай маса кас жагьурда.

Аялрикай хьел татун патал чна кез ихьтин меслятар теклифда. Аялриз чахь галаз рахаз кланда. Амма и вахтунда абурухь галаз суьгьбет тухун патал гьакьикьатдани итижлу темаяр жагьурун лазим я. Чпини чна абурун гьерекар хьсанбур тирди кьатлузвайди гьисс авун герек я. Чна лагьайтла, алакьа хуьн яз, аялриз гьакь твар патал ачух ва я чинебан тапшургуьр гузва. Гьа икь, яваш яваш члехибур абурун вилера кесерлувал квадарзава. Кез куь аялар гьихьтинбур ятла, гьахьтинбур яз клан хуьхь. Абурувай тежедай крарни истемизмир.

3. Эгер гьална кланзавай месэла авачтла, жува-жуваз кьетидиказ "акьваз!" лагь. Жува-жуван вилик суал эциг ва михь рикелай адаз жаваб це: кез куь аялдин кьилихра са вуч ятлани бегенмиш тушни, я тахьайтла гьакьикьатдани са месэла авани? Эгер аялди яргьи чларар тунватла, и кар бажаят са низ ятлани бе-

генмиш жеда. Амма ида аялдин уьмуьрди кьурху гузвани? Им жаванди анжах вичи-вич кьалурунин жуьре я. Вахтунда а кар кьатлун лазим я хьи, себебсуздаказ арадал гьанвай месэлаарни ава, гьакьикьатда авайбури.

4. Эгер месэла гьакьикьатдани авачтла, тайн тир ва тамамариз жедай везифа эциг. Месэла, жуван рушакай садрани клелуна «отличница» тежедайди чир хьайитла, адакай гьихьтин рекьелди хьайитлани гьахьтинди ийиз чалишмиш жемир. Им ахмакь кар я. Гьардахь вичин алакьунар ва мумкинвилер ава. Аялдин вилик исятда авай кьиметар туькьур хьувунин везифа эцигна кланда. Адавай тежедай крар тлалабна виже кьведач.

5. Везифаяр асантбуруз ва гьализ четинбуруз пай жезва. Асант везифаяр диде-бубайривай аялдин иштираквал авачизни кьилиз акьудиз жеда. Амайбур гьализ четинбур яз гьисабзава. Абуру кьилиз акьудун патал аялдин разивал герек я. Икь тахьайтла, фикирда кьунвайди кьилиз акьудиз жедач ва ам дегишариз мажбур жеда.

6. Месэлаяр гзаф тахьун лазим я. Гьасятда ва ара атлунар авачиз са шумуд месэла гьална виже кьведач. Са гьихьтин ятлани нетижа кьазанмишуналди шад хьайи аял, куьне гьич тахьайтла, зур йисан вахтуналди секиндалказ тур ва адав месэлаяр куьтягь тежедай теьгерда гьализ вугумир.

7. Эгер жавандиз кьелиз кланзавачтла, диде-бубади сабурувал хвена кланда. Чи везифа гьатта гьевечи агалкьун хьайилани аялдин тарифун я. Мумкин я, ам вични яваш-

жагьурда?

яваш вилик фида. Аял секиндалказ туртла, ада вичиз са тайн тир рехь хкьада. Амма гьевес квахь тавун патал ада им вичин кьарар тирди кьатлун лазим я.

8. "Вадри" инсан бахтлуди ийизвач. Вири инсанрихь гьар жуьре алакьунар ава. Месэла, са аялди писдаказ шикилар члугвазва. Адавай йикьса 5 сятда тренировкаяр ийиз са юкьуз хьсан шикил члугваз жедай. Амма и дуьшуьшда а аялдивай хьсандиз алакьазвай ва вичиз лезет гузвай кьвалах кьилиз акьудиз жедачир. Адаз, месэла, математика патал вахт амукьдачир. Масаклани жеда. Аялдихь шикилар члугвадай бажарагь ава, амма ада математикадай "вадар" кьачун патал диде-бубади вири кьуватар эцигзава ва гьа икь аялдихь авай шикилар члугвадай бажарагь пуьрчуькьарзава. Ихьтин "вадри" аял бахтлуди ийидани? Ваь, гьелбетда. Алакьунар вилик тухвана кланда.

9. Кьуру дамахар гвачир инсанарни бахтлубур жеда. Кез а кар чир хуьн лазим я хьи, эгер кез аялдикай отличник ва ам гьар са карда сифтеди хьана кланзавачтла, им лагьай члал туш хьи, аялдиз вичизни и кар герек я. Гзаф инсанар патал виридалайни хьсанбур хуьн важиблу туш. Хейлин аялар чпин рикь алай кардал гьевесдалди машгьул я ва абур вилик фенвай бахтлу инсанар яз члехи жезва. Отличникри лагьайтла, гьалатл ахьаюнин кичлелвал аваз, гьамиша артухан кьалабулухвал гьиссзава. Члехи яшдиз акьатла, абурувай уьмуьрдани чпиз тайн тир чка жагьуриз жезвач.

10. Ихьтин са гзаф хийирлу упражнение ава. Ада диде-бубайрин везифаяр хьсандиз аннамишиз куьмекзава. Са чар кьачуна ам кьве патал пай ая. Чапла пата хьсандиз клелун патал герек ерияр кьихь (кьастунал кьевивал, зигьин, кьиметар, тапшургуьр тамамарун, жавабдарвал, низамлувал, кьайдайрал амал авунин алакьун). Эрчи пата лагьайтла, уьмуьрда агалкьун ва бахт патал герек тир ерияр кьихь (жуь-жувахь инанмишвал, сагьламвал, сад-садав кьун, гуьгуьлдин интеллект (бажарагь), рафтарвал хуьз алакьун). Эрчи патан колонкада кьенвай ерияр школада кутазава. Абуру вири чна чи аялрив агакьарна кланда. Тербия гунин месэла адакай ибарат я хьи, 18 йис яш хьанвай инсандивай вичин хьуси уьмуьрдин патахьай жаваб гуз хуьн лазим я...

Идалай залан дерт авач...

Алюсет АЗИЗХАНОВ

Дагустандин гадарнавай, харапайриз элквенвай хуьрер такур касдиз бажагьат адалай агьур маса дерт акуна. Ахьтин хуьрерикай макъалаяр ва ктабар гзаф кхьенва, документальный фильмаяр туклуьрнава. Са кьадар хуьрерин тварар датлана чи мецел ала. Абурукай бязи чкайриз кьенин юкьуз туриствилин маршруттар тухузва, цийи репортажар туклуьрзава. Амма ахьтин саки чехи пай хуьрерин тварари дагустанвийриз са кьуникайни хабар гузвач. Анжах а хуьрерай акъатай ксарин, гьакни энтузиастрин чалишмишвилер сеbeb яз чаз азаб алай и месэла мукьувай гьиссдай мумкинвал ава: абурухъ галаз санал ичли хьанвай куьчейрай ва дар ккларай кьекъез, етим хьанвай булахрай яд авахъзавай теьгердихъ ва я, кьакьан дагьларни уьруьшар хьиз, секин ва перишан тир тек чубандин кфилдихъ яб акализ...

Кьелем гьиле кьуниз зун бажарагьлу журналист Нарима Жамаловади ва "Лидер ТВ. Кьасумхуьр" телекомпаниядин директор (ам и съемкайрин авторни я, монтажни ада авуна) Мегьамед Мегьамедханова арадал гьанвай "Зи хайи макан. Кьунхуьр" документальный фильмди мажбуьрна. Ам, куьн гьавурда акьуна жеде, Кьурагь райондин Кьунхуьррин хуьруькай я. Им вич яшамаш хьайи девирдин зидвилериз ва гьахьсузвилериз акси яз кьарагьай машгур шайр ва ашукь Кьунхуьр Саидан хайи хуьр я. Малум тирвал, Мурсал ханди адан вилер акьуднай. "Я алпанд цай" шиирда ихьтин цярар ава:

*Я алпанд цай, вуч я мурад?
Мус хьана вун мерд, кьарагуьн,
Ви лувак шехъзава гьар сад,
Бес я зулум, дерт, кьарагуьн!*

Гьайиф хьи, Кьунхуьр Саидан сур гьинал алатла, якьиндаказ малум туш. Фильмда шайрдин кваллин хандаклар ва сагъзамай цал кьалурзава. Гьахь лагьайтла, Кьурагь райондиз гьахъзавай чкадал вацун зурба кьванцел шайрдин экуь кьаматдиз бахшна мемориалдин кьул алкьурнава. Авторрин фикрдай акъатнавай карни ава - фильмда и хуьррай тир, вичи чи халкьдин тарихда экуь гел тур мад са касдикай - бажарагьлу журналистдикай, шайрдикай, мандардикай, лезгийрин Левитанакай, Дагьстандин радиодин диктордикай, чи арадай фад акъатай Айдунбег Камиловакай гьич са кадрни авач... Захъ галаз суьгьбетдайла, фильмдин

авторрикай сада, кьадим и хуьррай тир Фазил Асланова (Кьурагь районда ам съемка ийизвайбурун дестедихъ галай ва ада Кьунхуьрикай малуматар гана) лагьайвал, алай вахтунда фильмдин кьвед лагьай пай гьазурзава, ана Кьунхуьррай акъатай машгур ксарикай суьгьбет давам жеда. Яни Айдунбег Камиловакай чав агакьдай малуматар гьеле вилик кума.

Кьейд ийин хьи, бязи хуьрерай (кьунхуьрвийри цийи чкадал квалюгь кутуна, Цийи Кьунхуьр арадал гьана, гуьгуьнлай адаз Бугьдатепе твар гана) агьалияр асул кьве сеbeb аваз масанриз куьнарна. Сад лагьайди, ва, зи фикрдалди, кьилинди, дагьдин хуьрера яшайишдин четин шартларихъ, мишекъат хьуьтериз бязи хуьрер маса чкайрихъ галаз са алакьани амачиз амуькунихъ галаз алакьалуди я. Гьелбетда, гьар са хуьр са квелди ятлани машгур тир, анра уьмуьрдик йигинвал квай. Четин шартларизни килиг тавуна, гьар сада вич патал итижлу пеше жагьурзавай, са гьихьтин ятлани сеняткарвилел машгур тир. Асул гьисабдай кьунхуьрвийр малдарвилел машгур жезвай. Хуьруьхъ векь ядай кьурухар, мал-кьара хуьдай члуьрар авай...

Кьунхуьра, Фазил Асланован гьафаларди, пуд мисклин авай. Гаф кватай чкадал лугьун хьи, 11-асирдин жумья-мисклиндин, ам Дагьстанда лап кьадимлубурукай ва гуьрчегбурукай сад тир, цлар гилани ама. Хуьре ругуд муьгьни ирид булаха авай. Светский школа ина 1936-йисуз ачухна. Ватандин Чехи дяведа чанар гайи кьунхуьрвийриз хажнавай памятник фильмдай куьгьне хьанвайди аквазва. Саки 180 кас и хуьррай фронтдиз фена, дяведин цун майданарай абурун саки са пай элкьвена хтанач...

Фазил Асланова хуьруьн мектебда яргал йисара зегьмет члуьр Нажмудин муаллим чими келимайралди рикел хкизва. Ада дяведин цаяра телеф хьайи кьегьалриз вичин хсуси такьатрихъ памятник эцигна. Ам хуьр куьчардайла, батмиш жезвай гимидай командир хьиз, виридалайни эхирдай экьечна...

Дагьвийр чпин хайи хуьрер гадаруниз мажбуьр авур кьвед лагьай сеbeb (гзафбур и кардиз акси тир) советрин властдин ва партиядин органрин кьарарар тир. И месэладикай гзаф лагьанва, кхьенва, адал мад сеферда фикир желб авунин лазимвал авач... Куьгьне Кьуруш кьачуртла, 1952-йисуз 16 квал-хизан, хуьр гадарна, Хасавюрт райондин уьмуьр кьиле тухуз бакара текьвер чилерал куьч хьуниз акси хьанай. Кье лагьайтла, Европада вирида-

лайни кьакьан хуьре 600 кас яшамаш жезва! Кьурушрин хуьруьз туристри екез итижзава, абурун кьадар йисалайсуз артух жезва.

Куьгьне хуьрер рикелай ракьур тавунин кьайгьударвал анжах са энтузиастрин ва я хуьрерай акъатай ксарин патай хьана кьандач. Гьар са хуьре дидейри чехи чиновникар ва олигархар ханач кьван. Эгер ханатлани, абурукай гьвечи ватандин кьайгьударвал члуьгваз гзафбуру тади кьачузвани?

Нарима Жамаловадин ва Мегьамед Мегьамедханован "Зи хайи макан. Кьунхуьр" фильмди тескиьарзавайвал, гьар са хуьре жуван Аслановар ва Нажмудиновар - халис ватанперсар, чпин ата-бубайрин экуь кьаматар риклера хуьн пак кар тирди кьатлузвай инсанар ава. Риклин сидкьидай абуруз сагьрай лугьуз кьанзава!

Заз чиз, харапайриз элкьвенвай хуьрерал садрани мад чан хкиз жедач. Идахъ, белки, лазимвални авач жеде. Рикляй чаз абуру кьан жеда, амма акьулди маса крарин программа буйругьда. А программада са шумуд пункт чун патал мажбуьрибуру хуьн важибу я. Абуру четинбур туш. За абурун тварар кьада. Чи багьрийрин ва мукьва-кьилийрин сурарихъ гелкьуьн, абурун кьил члуьгун. Булахрин гьакьиндай кьайгьударвал авун, имни чна фикир гана кьанзавай месэла я. Исламда, кьумлуьхда арадал атай дин яз, цихъ миьхи ийидай ва уьмуьр багьишдай ресурсдихъ хьтин ерияр аваз гьисабзава. Динда цихъ игьтиятлувилелди эгечлуьни талуьк гзаф истемешунар ава. Булахдиз мукьва хьайила, адаз салам гун герек я!

Мадни. Гадарнавай гзаф хуьрера, мисал яз, Кьунхуьра, Ватандин Чехи дяведин цаяра чанар гайи хуьруьнвийриз хажнавай мемориалдин памятник кар ава. Абуру миьхьиказ хуьн, дяведа телеф хьайибурун экуь кьаматар рикелай алуд тавун чи пак буржи я!

Кьунхуьрар хьтин гьар са хуьре мугьманар патал квал хьана кьанда. Яргьарай хтай касдиз, хайи хуьре акьваздай чка, са тимил вахтунда хьайитлани яшайиш кьиле тухудай мумкинвал жедайвал, лал кьенвай секинвилехъ яб акалдайвал... Ихьтин легьзейра чаз рикерик кьалабулуьх кутазавай гзаф суалриз жавабар жагьида. Чун дуьздаказ яшамаш жезвани...? - лугьудай суалдизни.

Ингье, гьа ихьтин, абурун чехи пай перишанбур ятлани, фикиррал гьана зун "Зи хайи макан. Кьунхуьр" документальный фильмдиз килигуни. Мад сеферда риклин сидкьидай авторриз сагьрай лугьуз кьанзава!

Газетдиз чар

Саласа ГЪАЖИМЕТОВА,
РСФСР-дин халкьдин просвешенидин отличник,
зегьметдин ветеран

Гьуьрметлу "ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакция!

Кьез и чар Мегьарамдхуьруьн райондин Гьел-цегьрин хуьррай кхьизва.

За "Лезги газет" кхьиз гзаф йисар я. Ам хкьедай юкьуз зун ракларал вил алаз, са багьа мугьман вилив хуьзвайди хьиз жеда.

Кье заз куь газетдин куьмекдалди Дербент шегьерда яшамаш жезвай шайр Кьариб Кьарибоваз сагьрай лугьуз кьанзава. Кьуй адаз мадни гзаф шиирар кхьидай сагьвал гурай Аплагьди!

И йикьара кьуншидин кваллиз фейила, заз адан "Мугьманар я чун" твар алай ктаб акуна ва ам келун патал вуьгун тлалабна. Ктабда гьатнавай шиирар келайла, зун лап рикливай гьейран хьана.

Шайрди тлебиатдикай, алай девирдин гьаларикай, инсанрин пис ва хьсан хесетрикай, алакьунрикай, тербиядикай кхьенвай чларар гзаф маналубур ва риклиз таьсирдайбур я.

Кьуй адахъ еке агалкьунар хуьрай!

Чун хьтин пенсионерар абуру келлиз гьамиша гьазур я.

Чекмечидин фенд

(Хьайи кар)

Райсудин НАБИЕВ

Дяве куьтягь хьанвай вахтар тир. Уьлкведи кьанвай хуьрерни шегьерар са жуьреда хьайитлани кьайдадиз хкизвай. Виринра ремонтрин, цийибур эцигна кардик кутунин ва халкьдиз сифте нубатда герекзавай кваллахар кьилиз акьудзавай. Анра лагьайтла, итим - паб, гьвечи - чехиди талгьуз, вирибуру иштиракзавай. Хуьруьн майишатдихъ галаз промышленностни квалчел ахкьалдарна кьанзавай. Пек-партал ва маса затлар акьуддай цехар, заводарни фабрикаяр саки вири барбатланавай душманди. Кьилел-квалчел, тандал алукьдай шейэр инсанриз гьеле бес жезвачир. Гьа ихьтин дар вахтунда шегьердай кваллиз хкьезвай Кьиличаз, автобусдин патав хьфидайла, садан гьиле лацу тумаждин сандалар акуна. Рик ацукьна адан абурал. Ада сифте яз вичиз аквазвай и гуьрчег квалчин кьапар вичин рушаз кьачун кьетна. Хабар кьуна, гузвани-гузвачни?

- Абуру вун патал цванвайбур я, хванахва, - лагьана иесиди, - кьачу, жагьай хьиз жеда ваз. Кьилича са легьзеда фикирна, абуру маса кьачун кьетна. Гьил веьена и жибиндиз, а жибиндиз, анра амай-амачир кепек-шиги вири акьудна капал, гьисабна, бес жеда ни-жедачни... Бахтунай хьиз, са манат кимиз, лагьай кьиметдин пул жагьана. Сад бес жезвач, мад сеферда чун чаз, белки, ахкван, агакьарда, - лагьана Кьилича. - Кьайгьу авач, гьамиша сад хьиз жедайди туш, - лагьана, иесиди сандалар Кьиличав вахкана.

Кваллиз агакьайла, Кьилича, пака суварин юкьуз, алукьдай сандалар гьанвайдакай руш Иминатаз муштулух гана. Шад хьана рушаз абуру акурла. Ахпа ам са тимил сефил хьана. Адаз абуру гьик алукьдатла, квалчел гьик акьвазун герек ятла чизвачир. Ихьтин квалчин кьапар адаз сифте яз акунвай. Икьван чвалди адаз авайди резиндин калушар тир. Пака майдин сувар тирди, рушарихъ галаз мектебдай вични суварик фена кьанзавайди Иминатаз чизвай. Ам, квалле авайбурун алукьни тавуна, кьуншидал алай устлар Али бубадин патав фена, вичин фикирдавайвал адаз дерди лагьана. Япарал заланзавай устларди йифен лап геждади кваллахна. Ада сандалриз элкьвена лацу тумаждин пинеяр яна. Са тлеквен, са хьиткьер ада тунач, сандалар лацу калушар хьтин затлариз элкьуьрнавай. Йифиз бегьем ахварни татай Иминат пакамаз фад хьиз Али бубадин патав фена, сандалар вахчуз.

- Туларин кьенкьвера тлал гьатна, чан руш, раб кутаз хкуддай кьван, эхирни, са бубат авуна, ингье ви сандалар.

- Я Али буба, вуна вучна, абуру зи сандалар туш хьи, - мягьтелвална Имината.

- Я чан руш, вуна гьайибур я абуру, за абуру багьа тумажни суракьна жагьурна, кьунши яз акуна. Масад ахьтин кукьвар хьанвайбурун алахьни ийидачир. Вуна заз кьве манатни зур гьакь гана кьанзава.

Хьел атана Иминатаз, сандалар гьанал туна, ам пашмандиз кваллиз хтана, майдин суварикни адавай физ хьанач, сандалрикайни хкатна... Кьве юкьуз Иминат мектебдизни фенач, суварикайни хкатунин, дахди сифте яз кьачур сандаларни алукьиз тахьунин гьайиф члуьгваз амуькьна ам.

Тугъвалдиз - ваъ!

Вилик пад къан

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

И йикъара чун Белиждин участкадин больницадиз фенвай. Ана, медицинадин вири идарайра хъиз, духтурри чпин везифаяр къилиз акъудзавай, гъар са кабинетдихъ нубатда акъвазнавай азарлуяр галай. Инин къилин духтур Рамазан Тагъирбегов къвалахдик квай. Азад хъанмазди, ада чун къабулна, жузун-кучузун авурдалай къулухъ, чна адавай COVID-19 азардин вилик пад къун патал гъихътин серенжмар къабулзавагъа ва алатай йисан нетижайрикайни куьрелди суьгъбетун тлалабна...

Р.Тагъирбегова къейд авурвал, 2021-йисуз Белиждин поликлиникада 7 агъзурдав агакъна инсанри коронавирусдиз акси рапар янава. Вирусдикди - 552, стлалжемдикди 268 кас начагъ хъана. Цийи йисуз рапар 674 касдиз янава. Алай вахтунда азарханада коронавирусдик начагъ - 41 ва стлалжем хъанвай 10 кас сагъар хъийизва.

- 2019-йисуз коронавирус акатнавайбурун ва стлалжем хъанвайбурун къадар вири дуьньяда хъиз, Дагъустандани гзаф хъуниз килигна, республикадин къиле авай ксари, здравоохраненидин министерстводи чарасуз серенжмар къабулиш башламишна. Махсус приказрал амал авуна, 2020-йисуз коронавирус акатнавай азарлуяр къабулун патал чна Белиждин больница провизорный отделенидиз элкъурнай. Ана, Роспотребнадзордин истемешунрив къадайвал, азарлуяр патал 50 чарпай тешкилна, "яру" ва "михъи" зонаяр тайинарна. 2021-йисуз, начагъбурун къадар гзаф хъайила, чи больницада провизорный мад са отделение ачух хъувунай.

Ана дежурство тухун патал духтуррикайни медсестрайрикай ибарат пуд бригада тешкилна. Гъар са бригада 18 касдикай ибарат тир. Аник 4 духтур, 8 медсестра ва 6 санитарка квай. Дежурство адавай бригада азарлуярухъ галаз, 14 юкьуз, санизни тефиз, агалнавай госпиталда авай. Азарлуяр авай зонадиз бригада махсус парталар алукина физвай. Абуру 6 сятинна "яру" зонада къвалахиз, 6 сятинна ял язавай.

Азарханадиз гъизвай азарлуярун къадар гзаф жез акурди, чна мад 12 чарпай кардик кухтуна. Ик, санлай къачурла, сифте бригадади 62 касдиз къуллугъ ийиз хъана. Икъван къадар азарлуярухъ духтурар са куьруь вахтунда санал гелкъвез чина сад лагъай сефер тир.

Цийи шаммар пайда хъун себеб яз, Роспотребнадзорди тугъвал гегенш хъунин вилик пад къун патал алава серенжмар къабулун истемешзава. Арзаяр гваз атай агъалийриз яб гуз, абурув медицинадин рекъай куьмекар агакъариз куь коллектив гъазур яни? Азарханада герек къвезвай дарманар бес къадар авани?

- Пешекарри къейдзавайвал, "омикрон" шамм садакай масадак лап фад акатзава. Чи больницада "яру" зонайра коронавирусдихъ галаз женг тухванвай, тежриба авай духтурар ава. Эгер гъалар чур хъана, чаз больница провизорный отделенидиз элкъурнуин буйругъ гайитла, чи коллектив ковиддихъ галаз женгиниз экъечлиз гъазур я.

Дарманар бес къадар ава. Гъам провизорный отделенида, гъамни поликлиникада коронавирусдихъ галаз женг тухвай ва тухузвай духтурриз, юкъван персоналдиз азардин къармахрай акъатайбуру сагърай лугъузва, соцсетра абурукай хуш, разивилин гафар кхъизва. Коронавирусдин ва гъа гъисабдай яз, цийи пайда хъанвай шаммдин вилик пад къун, жуван, багърийрин сагъламвал хуьн патал виридалайни менфятлуди адаз акси раб ягъун, жемиятдин чкайра маскаяр алукин, гигиенадал кевелай амал авун,

гзаф инсанар къватл хъанвай чкайривай къерех хъун я...

Къилин духтурди чаз азардиз акси рапар язавай кабинетдихъ фин теклифна. Инихъни инсанар гзаф галай. Заз абурун арада Лукларин хуьре яшамеш жезвай машгур манидар, анин юкъван школада муаллим яз къвалахзавай Валерик ШЕРИФОВ акуна.

Валерик Загъидинович, вун азардиз акси раб ягъиз атун хъсан кар я. Къе язавайди сад лагъай раб яни? - жузуна за.

- Къагъриман муаллим, захъ зи юлдашни гала. Чна сад лагъай рапар ругуд вацран вилик ягъайди я. Зун жуван къвалахдин, яни инсанриз шадвал гунир рекъай мел-межлисра иштиракиз гзаф чкайриз, бязи вахтара Россиядин регионризни физва. Жуван ва уьмуьрдин юлдашдин, гъакни чи коллективда санал зегъмет члугъвазвай юлдашрин сагъламвал хуьн патал азардиз акси раб ягъун важиблуду я. Иниз килигна, чна вирида рапар янава. Гила абуру къвед лагъай сеферда хъиядай (ре-вакцинация) вахт атайла, яни ругуд варз алатайла, чун мад рапар ягъиз хтанва.

Бязибуруз раб ягъунихъ кичезва. Пис жедайди я лугъуз, соцсетра кхъизвай къундармайрихъ агъаз, рапар ягъунивай къерех жезва. Ваз ва ви юлдашдиз азардиз акси рапуни гъик тасирна?

- Дуьз лагъайтла, са тлимил къурхулувал авай. Ачухдиз лугъун, рапуни чаз члуру гъич са таъсирни ганач. Сифте юкьуз са тлимил къван температура кхаж хъана. Соцсетра кхъизвай къван вири члуру нетижаяр гъа идалди акъалтла.

Ваз ви манийриз яб гузвайбурухъ элкъвена вуч лугъуз къанзава?

- Зи манийрал рикл алайбуруз ва гъакл вири жегъилризни за рапуникай къурхуяр гуз кхъизвай къундармайриз яб тагана, рапар яна, чпин сагъламвал хуьниз эвер гузва.

Гуьгъунлай Белиждин агъалийрихъ галаз коронавирусдикай чи ихтилатар мадни давам хъана...

Мухил МАМЕДОВ - эцигунардай устлар ва сварщик: "Авайвал лагъайтла, сифтедай, азардикай ихтилатар фидайла,

зани ам авачирдай, абуру гъаклан хабарар яз гъисабзавай. Жуваз пис хъана, и уьзуьрдин хура гъатайла, за къатлана хъи, идахъ галаз зарафатар авун багъаз акъвазда. Эхъ, члехи паяриз хъиз, зунни ам гъаклан грипп я, алатда лугъуз, духтуррин патав тефена, жуваз жув сагъариз къан хъана. Ахпа, "Тади куьмекдиз" къвализ эверна, абуру заз дарманар кхъена. Аллагъдиз шукур, азар акъван деринриз аватнавачир. Зи жигеррин 20 процентдиз тади ганвай. Гуьгъунлай чна, зани зи юлдашди, азардиз акси рапар яна. Чаз адакай са члуру таъсирни хъанач. Ругуд варз алатайла, чун мад рапар ягъиз хъифиди. "Хвейи чан хазина я", - гъавайда лагъанвач бубайрин мисалда.

Имара ЗАЛОВА - "Сад тир Россия" партиядин Белижда авай сифтегъан звенонин секретарь, Дербент райондин школайрин директорин ассоциациядин председател, Белиждин 1-нумрадин юкъван умуми образованидин школадин директор: "Заз жуван ихтилат уьлкведа вакцина акъудна, рапар ягъиз гатлунай сифте къилелай башламишиз къанзава. 2020-йисан майдиз зун лап четин гъалда кефсуз хъанвай. Температура гагъ кхаж жез, гагъ агъуз аватзавай. Кларабра гъатай тлалдикай заз лугъузни къанзава. Гъакъван зи гъалар писзавай. "Тади куьмекдиз" къвализ эверна, абурун куьмекдалди зун яваш-яваш хъсан жез башламишна. Заз варикоз азар авайди я. Гъавилияй за коронавирус акатдалдини гъар юкьуз са таблетка "аспирин" хъвазвай. Гуьгъунлай духтурривай чир хъайивал, гъа и дарманди зун къутармишна, иви эки хъуниз рехъ ганач. Завай къарагъна къекъвез жезвайди тушир. Зи уьмуьрдин юлдаш спортдин тренер я. Ада заз гъар жуьредин физический упражненияр ийиз таз, зи бедендин сагъламвал мягъкемарна.

Сифте къилияй коронавирусдиз акси рапар чав тлимил агакъуниди, школайрай анжах 3 муаллимди вакцинация авунвай. Муаллимриз чешне къалурун патал, сифте пуд касдихъ галаз зани раб яна. Рапуникай садазни пис хъанач, къарши яз, вири сагъ-саламат я. Алай вахтунда школада къвалахзавай вирида сад лагъай сеферда рапар янава. Зур йис вахт алатнавайбуру къвед лагъай сефердани рапар хъиянава. И къвалах давам жезва. Азардин тлал садазни такурай! А тлалдин къармахра гъатайла, ваз вун жегъеннедиз аватайди хъиз жеда. Гъаниз килигна, за рапар ягъуникай рикле кичл авай виридаз и кар къилиз акъудуниз эвер гузва.

Тугъвалдин шартлара чпин хивезвай везифаяр намуслуздак къилиз акъудзавай духтурриз за риклин сидкъидай сагърай лугъузва. Абуру чпин сагъламвилелайни гъил къачуна, заз, ваз, масадазни чпивай жедай куьмекар пешекарвилелди ийизва.

Эхъ, дугъридани, и четин шартлара инсанрин сагъламвиллин къуллугъда акъвазнавай духтуррин зегъмет тариф авуниз лайихлуди я. Чеб Аллагъди хуьрай!

Чаз кхъизва

Сагърай, духтурар!

Эльмира ФЕТУЛЛАЕВА,
Ярагъ-Къазмайрин юкъван школадин муаллим, пенсионер

Дуьньядал элкъвенвай залум тугъвалди инсанар гъикъван бизарнава... Жуваз чидай хейлин ксар а завалди чавай къакъуднавайди гъикл чунуьхиз жеда?

Вирусди алатай вацра зунни Каспийскда кардик квай ковиддин махсус азарханадиз акъудна. Сифтедай къвале саки цлуд юкьуз за кваз къунач. Гъа им зи гъалатни хъана.

Азарханадиз аватайла, зи гъал лап члурузвай. Духтурри зун къилдин палатадиз (боксдиз) акъудна. Гъа ина, за къатлайвал, азарханадин вири духтурар, медработникар, михъвилер хуьзвай санитаркайрилай эгечна, къилин духтурдал агакъдалди, зи къайгъуда хъана. Зун 14 юкьуз ина амуькна. Духтурри зун саки мукъва хъанвай ажалдин къармахрай акъудна!

Зун жув-жувал хтана, гила, сагъ-саламат яз жуван багърийрин патав гва. Духтурри заз къвед лагъай уьмуьр, зи мукъва-къилийризни, балайризни къадар авачир къван шадвал ханва!

Гъавилияй заз чи багъри "Лезги газетдин" чинилай тугъвалдин четин шартлара, югъйиф талгъана, азарлурихъ гелкъвезвай вири духтурриз - садакай масадак акатдай азарар сагъарзавай пешекарриз, санитаркайриз ва медсестрайриз риклин сидкъидай сагърай лугъуз къанзава. Къуй алуькнавай йис абурун къвалера, хизанра мягъкем сагъламвал, берекатар, бахтар галайди хуьрай!

Къилди заз и азарханада, къетлен шартлар арадал гъана, хуьз алакъзавай къилин духтур Расим Рагъимович Рамазанован, садакай масадак акатдай азаррин отделенидин заведующий А.Гъасановадин, захъ гелкъвей духтур А.Османовадин тварар къаз къанзава. Абуру гъакъикъатдани Аллагъди чпиз инсанар сагъардай пай ганвай, инсанвиллин лап вини дережайрин сагъибар, халисан пешекарар тирдахъ зун кевелай инанмиш хъана. Сагърай куьн вири!

Газет къелзавайбурухъ элкъвена заз мадни лугъуз къанзава: играмибур, ковиддин азар инсафсузди, гъич виливин хуьн тавур шартлара гатлуд жедай завал я. Вахтунда адан вилик пад къадай рапар ягъ тавуртла, духтуррин теклифриз яб тагайтла, эхир ерли хъсанди жезвач. Куьне куьн хуьх, куьне масабурузни чеб хуьз куьмек гуда!

"АЙБОЛИТ"

Чир хъун хъсан я

"Айболит" газетдай,
Гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

- Пузарар акъатнавайла (герпес) ягълавдиз хуьрекдин 2-3 тлуруна авай цлурунавай члем вегъена, чими ийида. Адаз шуьтруь ранг ягъайла, къурна пузарривай гуьцда.

- Жигерар стлалжем хъанвайла, хуьрекдин 2 тлуруна авай иван-чай хъчарал са истиканда авай ргавзай яд илична, са сятда тада. Ахпа ам куьзна, йикъа пуд сеферда 1/3 истиканда авайди, фу нез 20 декъикъа амайла, ишлемишда.

- Рикл тлазвайла, лимондин са паюнин миже са истиканда авай экуь пиводиз яна, куьлукъ-куьлукъ хуплар ийиз, хъвада.

- Къилин мефтледин дамарар агаж хъанвайла, са истиканда авай мичли пиводиз юкъван жуьредин лимондин чкалар вегъена ргада. Ахпа ам къурна, адай салфетка къекжирна, пелел эцигна, 10 декъикъада къаткида.

- Жукълумар тлазвайла, шир алай къапунна пиво чими авуна, 2 къат жуна къекжирда. Адан са патал регъвенвай цлувал истивут вегъена, тлазвай чкадал эцигна, дасмалдал клевирна, 5-10 декъикъада тада. 2-3 ихътин процедура авурла, куьне регъят хъанвайди гъиссда.

Гафарин алемдай Кив, кив-келек

Кхинра лап кьериз-царуз тушиз гьалтзавай, бязибуру рахунрани ишлемишзавай гафар гафарганра авачиз хьун са тлимил тажуб жедай карни я. Ихьтин уьлчмейрикай сад и мукьвара зал Дагьустандин халкдин шаир Шагь-Эмир Мурадован "Кланивиллин кыса", машгьур гьикаятчи Межид Гьажиеван "Им кьван, имни терез", Мурсал Алпанан "Бигер", Ибрагим Мурадован "Гьарда вичин жуьре" эсерра гьалтай "кив" гаф я. Гьанвай мисалри и гаф литературадин чала авани-авачни лугьудай суал арадай акьудзава.

Къейд ийин, ихтилат физвай гаф анжах Кьурбан Акимова 2017-йисуз акьудай "Лезги-урус гафарганда" гьатнава. Вични гзаф манайрин гаф хьиз: I - *отзюв*; II - *молева*; III - *слава*.

Гафунин мана *ван*, (*халкдин арада гьатай ван-сес*), *хабар*; *твар акьатун* тирди эсеррай кьачудай предложенирини успатда: "Омаракай хуьре чуру кив ава..." (Ш.-Э. Мурадов), "Кьурбандда чан, кив чклида

магьалриз" (М. Алпан); "Кив твада сефиьг шултуди накьан, Инсанар вичиз пара кланда кьван" (И. Мурадов).

Итижлу мад са гафунал ацалтна: М. Гьажиева видихь твар кьунвай романда гьатта "кив-келек" уьлч-медикайни менфят кьачунва. Яни "кив" гафунин-дибдин куьмекдалди муракаб цийи гаф арадал гьанва. Инал "арадал гьанва" лугьуналди, заз и гафунин автор гьикаятчи вич я лагьана тестиькардай ихтиярар гузвай маса делилар авач. Аквазвайвал, писателди «кив» гафунин мана векьи авун патал, яни гьатзавай ван *чуруди*, *пис кьастунинди*, *фитне квайди* тирди кьалурун патал адахь "келек" гаф гилиг хьувунва: "Лагь кван, чан бубад хва, и кив-келекдин тахсир-кар вуж я?" (М. Гьажиев).

Алава: кхинра кьериз-царуз дуьшуьш жезвай "келек" гафунин гьакьиндай чна "Лезги газетдин" 2020-йисан 24-декабрдиз акьатай 52-нумрада кхьеная.

Мергьяматлувал

Алхишар ийизва

Шихали БАГЬИРОВ,
Кьуруш, Докьузпара район

Чаз аквазвайвал, алай вахтунда карчивилел машгьул ксари хуьрер, районар, шегьерар авадамлишунин рекье алакьдайвал зегьметар члугвазва. Садбуру чпин хайи маканра мектебар, спортзалар, мискинар эцигзава, бязибуру хуьруьз фидай рекьер, куьчер авадамлишзава.

Халк патал кьулай шартлар яратмишзавайбурун жергедик Кьурушдилай тир Мурад ва Бахтияр Гьажиеварни (стхяр) акатзава. Абуру гьар йисуз хуьруьнвийриз са кьулайвал арадал гьизва. Са йисуз абуру хуьруьн юкьвал алай, инсанар кватл жедай "Шимин тлул" лугьудай чкадиз чиргь вегьена. Хеб-мал кьекьезвай и чкада, марфар кьвайи вахтунда кьарадин гьилля инсанривай кьач эцигиз жезвачир. Махсус техника кирида кьуна, чпин харжийралди "Кьик" лугьудай участкай яру чиргь гьана, хуьруьн-вийриз кьулайвал авуна.

Са йисуз Кьурбанд суварин вахтунда гьар кваллиз са шешел

гьуьр, 25 кг дуьгьуь, 25 кг шекер, 5 литр члем, 1 кг чай гана.

Дербент шегьерда яшамаш жезвай Кьулиев Фейруза гьар йисуз жегилрин арада спортдин жуьрейрай акьажунар тухузва. Тафаватлу хьайи жегилрин пишкешар гун патал стхяр тир Мурадани Бахтияра 100 агьзур манат пул чара авуна. Амма виридалайни хьсан кваллах ам я хьи, абуру хуьруьн гьар

са магьледа йифен ишигьар туна. Тарарал, шалманрал ишигьдин лампаяр эцигунин кардик Алиханов Андреяни вичин пай кутуна.

Ихьтин кьени крар ийизвай Гьажиеври халкдин патай еке гьуьрмет кьазанмишнава. Аллагьди абурун кваллахрик, суфрайрик авайдалайни артух берекат кутурай! Жемьатди абуруз еке алхишар ийизва.

Квез чидани?

Емишригай делилар

• Емишар чирдай, ахтармишдай илимдиз "помология" лугьуда.

• Урусрихь "нянихь са ич тлуьн бес я - духтур герек жедач" лугьудай мисал ава. И мисал гьахьлуди я лагьана тестиькарнавай илимдин делилар ава. Гьакьикьатдани, вахт-вахтунда ич тлуьн изшлемишунни сагьламвиллиз хьсан патяхьай тагьсирзава.

• Дуьньяда санлай ичерин сортар 7 агьзурдалай гзаф аваз гьисабзава.

• Партахалрик С витамин виридалайни гзаф кваз гьисабзаватлани, гьакьикьатда и витамин кивидик, некийрик, ананасрик ва маса емишрик адалайни гзаф ква.

• Тебиатда чаз гьич ванни тахьай вишералди емишар аваз хьун мумкин я.

• Японияда мукьва-кьилийри, дустари сада муькуьдаз савкьатдин еринда емишар гудай адет ава.

• Са анардин кьене 1000-1400 кьван цил хьун мумкин я.

• Японияда асирралди бананрин члунарикай "башофу" твар алай надир парча хразвай.

• Эгер ципиц, "микроволновкада", эцигайтла, ам хьиткьинда.

• Кьарпузар тахминан 92 процентдин цикай ибарат я. Гьавилля Африкадин кьурагьвал авай чкайра кьарпуз цин чешмедин еринда ишлемишзава.

• Чуьхверрилайни ичерилай чичекдик тебиатдин шекер гзаф ква.

• Дарманар ишлемишзавай вахтунда грейпфрут тлуьна виже кьведач - кьиникьал гьунин хаталувал ава.

• Са некийдик тахминан 200 цил ква.

• Дуриан - им виридалайни пис ни кьведай, амма тлямдиз хьсан емиш я.

• Банан вири дуьньяда машгьур емиш я. Ам каллийдалди, клетчаткадалди девлетлу я.

• Антациддин такьатар квайвилля бананди рикл кудай вахтунда куьмек гуда.

• Салан майвайрин ва емишрин арада виридалайни гзаф ягьлу квайди авокадо я.

• Виридалайни ширин емишар хурмаяр (хумрар) яз гьисабзава. Месела, 100 грамм ици хурмайрик 65 грамм кьван шекер ква, кьуранвайбурук - гьатта 80 процент.

• Дуьньяда виридалайни еке емиш джекфрут яз гьисабзава. И емишдал "канун" тварни ала. Какадин клалуб авай, яцу чкал алай и емишдин заланвал 35-40 килограммдив агакьун мумкин я.

• Кивидин ватан Китай яз гьисабзава. Китайвийри и емишдиз "маймундин шэфтели" лугьузва.

Уьлкведа ва дуьньяда

Мад санкцияр

США-ди Россиядин са жерге гостешкилатрин векилриз ва чиновникриз талукь яз санкцияр кардик кутуниз гьазурвал акунва. Идакай "Financial Times" чешмедин хабар гана.

Акси серенжемар талуькарнавай ксар, чешмедин делилралди, Россиядин госуударстводин кар алай месэляяр гьялуна иштиракзавайбуру я. Маса чешмейри кьейдзавайвал, цийи санкцияр, гуя Россияди Украинадиз аксвилер авуртла, кардик кутазвайбуру я.

Куьмек хиве кьунва

Эгер Россиядихь галаз кьалмакьал арадал атайтла, Данияди Украинадиз яракьрин жигьетдай куьмек гун хиве кьунва. Ихьтин кьаст уьлкведин премьер-министр М. Фредериксена "Jyllands-Posten" чешмедиз малумарна.

Фредериксена кьейднавайвал, Украинада авай гьалари хатасузвал кьурхудик кутазва ва идакди гуя Европада яракьрин иштираквал авай еке кьал-кьиж гьатун мумкин я. Гьуькундарди алава хьувурвал, Даниядин сиясатдин партийри Россиядиз акси санкцияр кардик кутунин тереф хуьз гьазур тирди малумарнава.

Тапан малуматар

Чпи чпис тешкилнавай Луганскдин халкдин республикадин (ЛНР) кьил Л. Пасечника "Новости" РИА-диз малумаривал, Киевдин терефди Донбассда гьулгуьла тунин, кьалмакьал кьиз-гьинарунин гьерекатар Украина патал "военный кьезил сейрдиз" элкьведач.

"Идаз нубатдин гьуькундардин дережа хкаждай гьерекатни лугьуз жедач, жедайбуру анжах кьиникьарни барбатвилер я", - лагьана Пасечника.

Къейд ийин, Украинадин терефди эхиримжи вахтара, гуя Россияди женгерин гьерекатра иштиракдай махсус аскерар кватлзава лугьуз, са бинени авачир малуматар чукурзава. Москвади аксвилерик, кьалмакьалрик кьил кутадай кьастар авачирдакай са шумудра лагьана.

Алимди тагькимарзава

РАН-дин академик, вирусолог В. Покровскийди "Говорит Москва" радиостанциядин эфирда коронавирусдин "омикрон" штаммдин фендигарвилляй ихтилатна. Адан гафаралди, "омикрондихь" азар акатайбуру ни атуникайни тлямдикай магьрум авуни такьатар амач, яни алай вахтунда штамм дегиш хьанва. Гьавурда твазвайвал, гзаф дарманривай коронавирусдин и мутация чукуьнун вилик пад кьаз жезвач.

Идалай вилик духтур-алим В. Зайцева малумаривал, ковиддин "омикрон" штамм акатайдалай кьулукь инсандин сес хирт хьун ва я кьвахьун мумкин я.

Германиядин алимири вирусдин "омикрон" штамм аялрин арада садлагьана гегьеншдиз чукуьникай ихтилатна. Абурун фикирдалди, цийиз пайда хьанвай штамм аялрик фад акатдай жуьрединди я.

Пешекарин ахтармишунрин нетижаяр "BioRxiv" чешмеда чапнава. Эхиримжи делилралди, Россияда коронавирус пайда хьайдалай инихь азарлу хьайибурун умуми кьадар саки цликьвед миллиондив агакьнава, сагь хьхьайбурун кьадар 10248281-далай алатнава. Тугьвалдин девирда коронавирус себеб яз чи уьлкведа 331 349 кас кьена.

Дуьньяда коронавирус акатнавайбурун кьадар виридалайни гзаф США-да ава. Адан гуьгьуьнал Индия, Бразилия, Франция, Великобритания, Россия, Туьркия, Италия, Германия, Испания ала.

Мажбури кваллахар ийида

К. Чуйченкоди азадвилляй магьрумна дустагьда ацукьарнавай са жерге ксарив мажбури кваллахар ийиз тунин теклиф малумарна. Кремлдин сайтди хабар гузвайвал, Россиядин Президент В. Путина уьлкведин юстициядин министрдин теклиф разивилелди кьабулнава.

Юстициядин министрдин гафаралди, алай вахтунда ихьтин серенжем 100 агьзур инсандиз талукь яз кьилиз акьудиз жеда. И серенжемдин хьсан тереф ам я хьи, инсанривай кваллах ийиз, пул кьачуз ва азад уьмуьрдиз эгьечлун патал гьазурвал акваз жеда. И карди бюджетдизни хийир гуда, гьикл хьи, судди тахсир кутунвай ксари чпин игьтияжрин гьакь чпи гуда.

Нетижаяр хьсанбуру жедач

Энергетикадин рекьай Госдумдин комитетдин председателдин заместитель И. Ананскихди малумаривал, Британияди Россиядиз акси яз малумарун мумкин тир санкцияри Евросоюздиз зиян гуда. Адан фикир "Известия" чешмедин раижнава.

Адан гафаралди, Россиядин энергоресурсригай Европадизни физва, гьавилляй санкцияр кардик кутунигди абурувай мад маса кьахчуз жедач.

Члалак тахсир кутазва

Украинадин милли хатасузвиллин ва оборонадин советдин секретарь А. Данилова дуьньяда урус члал ишлемишун хаталу кар яз гьисабзава. Ихьтин гафаралди ада РФ-дин МИД-дин кьил С. Лаврова урус члалал рахазвай ватандашрин тереф хуьникай авур ихтилатдиз баян гана. Адан гафар "ТАСС" чешмедин раижнава.

Малум тирвал, 2014-йисуз Украинада урус члал икьван члалавалди аваз хьайи дережадай акьуднай. Урус члалаз аксвалунин мураддалди, 2020-йисуз анин урус члалан мектебар вири украин члалаз элкьуьрна.

Чин гьазурайди - Куругьли ФЕРЗАЛИЕВ

ислен, 7-февраль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 «Детские новости» 0+
08:20 Д/с «Русский музей детям» 9 с.
08:50 Х/ф «Влюблен по собственному желанию»
10:35 «Галерея искусств» 0+
11:05 «Галерея искусств» 0+
11:30 «Умники и умницы Дагестана» 0+
12:05 «Служа Родине» 12+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 Х/ф «Ожерелье для моей любимой» 12+
14:10 «Дагестан туристический» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 «Мир Вашему дому»
15:15 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
16:30 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

04.00 Олимпийские зимние игры 2022 в Пекине. Фигурное катание.
08.00 «Доброе утро».
09.00 «Доброе утро».
09.25 «Доброе утро».
09.50 «Жить здорово!» (16+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 «Модный приговор».
12.15 «Время покажет».
15.00 «Время покажет».
15.15 «Давай поженимся!»
16.00 «Мужское/Женское».
17.00 «Время покажет».
18.00 «Время покажет».
18.40 «На самом деле».
19.45 «Пусть говорят». (16+)
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Цыпленок жареный». (16+).
23.30 «Вечерний Ургант».
00.00 «Познер». (16+)
01.00 «Дневник Олимпийских зимних игр 2022 в Пекине».
02.05 «Время покажет».
03.00 «Время покажет».
03.05 «Время покажет».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания
14:30,21.05 Вести-Дагестан
17:20 Актуальное интервью. «Юные Аметхановцы»
17.45 Д/ф Жизнь замечательных людей. Экраноплан»
18:15 Славься, Отечество. Г.Тула
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном».
11.00 «Вести».
11.30 XXIV Зимние Олимпийские игры в Пекине. Биатлон. Женщины.
14.00 «Вести».
14.55 Т/с «Тайны госпожи Кирсановой». (12+).
17.00 «Вести».
17.15 «Андрей Малахов. Прямой эфир». (16+).
18.40 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Склифосовский».
23.35 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).

НТВ

04.55 Т/с «Возвращение Мухтара». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.20 «Чрезвычайное происшествие».
14.00 «Место встречи».
16.00 «Сегодня».
16.45 «За гранью». (16+).
17.50 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Невский. Охота на архитектора». (16+).
23.20 «Сегодня».
23.40 Т/с «Пес». (16+).
03.25 Т/с «Три звезды». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Мелодрама «Объятия лжи». (16+).
06.55 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.00 «Давай разведемся!» (16+).
10.00 «Тест на отцовство».
12.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.20 Д/ф «Порча». (16+).
13.50 Д/ф «Знахарка». (16+).
14.25 Д/ф «Верну любимого». (16+).
15.00 «Вернись в Сорренто». (16+).
19.00 Мелодрама «Чужие дети». (16+).
23.35 Т/с «Женский доктор», 31 и 32 с. (16+).
01.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
02.30 Д/ф «Порча». (16+).
02.55 Д/ф «Знахарка».
03.20 Д/ф «Верну любимого». (16+).
03.45 «Тест на отцовство».
05.25 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.15 Большое кино. «Большая перемена». (12+).
08.50 Т/с «Майор и магия».
10.35 Петровка, 38. (16+).
10.55 Городское собрание.
11.30 События.
11.50 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (12+).
13.40 «Мой герой. Игорь Корнелюк». (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Анна-детективъ».
17.00 «Прощание. Трус, Балбес и Бывалый». (16+).
17.50 События.
18.10 Детектив «Отель последней надежды». (12+).
22.00 События.
22.35 «День «Если». (16+).
23.05 «Знак качества». (16+).
00.00 События. 25-й час.
00.35 Петровка, 38. (16+).
00.55 «Хроники московского быта. Жены секс-символов». (12+).
01.35 «Прощание. Владимир Солянский».

ЗВЕЗДА

05.05 Т/с «Без права на ошибку», 3 и 4 с. (16+).
07.00 «Сегодня утром».
09.00 «Новости дня». (16+).
09.20 Х/ф «Женьтба Балзалиева». (12+).
11.20 «Открытый эфир».
13.00 «Новости дня». (16+).
13.25 «Не факт!» (12+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Псевдоним «Албанец», 1-4 с. (16+).
18.00 «Новости дня». (16+).
18.30 «Специальный репортаж». (16+).
18.50 Д/ф «Карим Хакимов». «Советский паши».
19.40 «Скрытые угрозы». «Альманах 90». (16+).
20.25 Д/с «Загадки века». «Японская Советская Республика». (12+).
21.15 «Новости дня». (16+).
21.25 «Открытый эфир».
23.05 «Между тем». (12+).
23.40 Х/ф «Экипаж машины боевой». (12+).
01.05 Х/ф «В небе «Ночные ведьмы». (12+).

саласа, 8-февраль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Баллада о старом оружии» 12+
10:15 Д/с «Планета вкусов»
10:45 «Экологический вестник» 12+
11:05 Х/ф «Угрюм-река» 1 с
12:30 Время новостей Дагестана
12:55 «Глянец» 0+
13:45 «На виду» 12+
14:10 «Подробности» 12+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на табасаранском языке «Мил»
15:30 «Угол зрения» 12+
16:05 Проект «Удивительные горы» 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 «Доброе утро».
09.25 «Доброе утро».
09.50 «Жить здорово!» (16+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 «Модный приговор».
12.15 «Время покажет».
13.15 Олимпийские зимние игры 2022 в Пекине. Лыжные гонки. Мужчины/Женщины. Индивидуальный спринт.
15.30 «Вести».
15.45 «Мужское/Женское».
16.40 «Время покажет».
18.00 «Вести».
18.40 «На самом деле».
19.45 «Пусть говорят». (16+)
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Цыпленок жареный». (16+).
23.20 «Док-ток». (16+).
23.25 «Вечерний Ургант».
00.00 «Дневник Олимпийских зимних игр 2022 в Пекине».
01.00 Олимпийские зимние игры 2022 в Пекине.
02.50 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даймокс»
14:30,21.05 Вести-Дагестан
17:20 «День Российской науки»
17.55 Д/ф Фаузу Алиева
04.15 XXIV Зимние Олимпийские игры в Пекине. Фигурное катание.
08.50 «Утро России».
09.55 «О самом главном».
11.00 «Вести».
11.25 XXIV Зимние Олимпийские игры в Пекине. Биатлон.
14.00 «Вести».
14.55 Т/с «Тайны госпожи Кирсановой». (12+).
17.00 «Вести».
17.15 «Андрей Малахов. Прямой эфир». (16+).
18.40 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Склифосовский».
23.35 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02.20 XXIV Зимние Олимпийские игры в Пекине

НТВ

04.55 Т/с «Возвращение Мухтара». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня».
14.00 «Место встречи».
16.00 «Сегодня».
16.45 «За гранью». (16+).
17.50 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Невский. Охота на архитектора». (16+).
23.20 «Сегодня».
23.40 Т/с «Пес». (16+).
03.25 Т/с «Три звезды». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.55 «Давай разведемся!» (16+).
10.00 «Тест на отцовство». (16+).
12.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.20 Д/ф «Порча». (16+).
13.50 Д/ф «Знахарка». (16+).
14.25 Д/ф «Верну любимого». (16+).
15.00 «Неопалимый Феникс». (16+).
19.00 Мелодрама «Компаньонка». (Украина).
23.00 Т/с «Женский доктор», 33 и 34 с. (16+).
01.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
02.00 Д/ф «Порча». (16+).
02.30 Д/ф «Знахарка». (16+).
02.55 Д/ф «Верну любимого». (16+).
03.20 «Тест на отцовство». (16+).
05.00 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.15 «Доктор И...» (16+).
08.50 Т/с «Майор и магия».
10.30 Д/ф «Александра Яковлева. Женщина без комплексов». (12+).
11.30 События.
11.50 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (12+).
13.40 «Мой герой. Сергей Рубеко». (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Анна-детективъ».
17.00 «Прощание. Любовь Полищук». (16+).
17.50 События.
18.10 Детектив «Сто лет пути». (12+).
22.00 События.
22.35 «Закон и порядок».
23.05 Д/ф «Кирилл Толмацкий. Безотцовщина».
00.00 События. 25-й час.
00.35 Петровка, 38. (16+).
00.55 «Прощание. Япончик». (16+).
01.35 Д/ф «Леонид Быков. Побег из ада». (16+).

ЗВЕЗДА

05.25 Т/с «Псевдоним «Албанец», 3 и 4 с. (16+).
07.00 «Сегодня утром».
09.00 «Новости дня». (16+).
09.20 Х/ф «Мачеха». (12+).
11.20 «Открытый эфир».
13.00 «Новости дня». (16+).
13.25 «Не факт!» (12+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Псевдоним «Албанец», 5-8 с. (16+).
18.00 «Новости дня». (16+).
18.30 «Специальный репортаж». (16+).
18.50 Д/ф «Карим Хакимов». «Миссия выполнима».
19.40 «Легенды армии». Владимир Карпов. (12+).
20.25 «Улика из прошлого».
21.15 «Новости дня». (16+).
21.25 «Открытый эфир». (12+).
23.05 «Между тем». (12+).
23.40 Х/ф «Миссия в Кабуле». (12+).
02.10 Х/ф «Мачеха». (12+).
03.40 Д/ф «Оружие Победы». (12+).
03.55 Т/с «Псевдоним «Албанец», 5 и 6 с. (16+).

арбе, 9-февраль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Влюбленные»
10:15 Д/с «Планета вкусов» 2 с. 12+
10:45 «Служа Родине» 12+
11:05 Х/ф «Угрюм-река» 2 с. 12+
12:30 Время новостей Дагестана
12:55 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
14:10 «Служа Родине» 12+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
15:30 «Колеса» 12+
16:30 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 «Доброе утро».
09.25 «Доброе утро».
09.50 «Жить здорово!» (16+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 «Модный приговор».
12.15 «Время покажет».
15.00 «Время покажет».
15.15 «Давай поженимся!»
16.00 «Мужское/Женское».
17.00 «Время покажет».
18.00 «Вести».
18.40 «На самом деле».
19.45 «Пусть говорят». (16+)
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Цыпленок жареный». (16+).
23.20 «Док-ток». (16+).
23.25 «Вечерний Ургант».
00.00 «Дневник Олимпийских зимних игр 2022 в Пекине».
01.00 Олимпийские зимние игры 2022 в Пекине.
02.00 «Время покажет». (16+).
03.00 «Вести».
03.05 «Время покажет».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания
14:30,21.05 Вести-Дагестан
17:20 Право на справедливость.
17.40 Славься, Отечество. Архангельская область.
18.00 Эскизы картины Ф.Рубо.
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном».
11.00 «Вести».
11.35 XXIV Зимние Олимпийские игры в Пекине. Хоккей. Россия. - Швейцария.
14.00 «Вести».
14.55 Т/с «Тайны госпожи Кирсановой». (12+).
17.00 «Вести».
17.15 «Андрей Малахов. Прямой эфир». (16+).
18.40 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Склифосовский».
23.35 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).

НТВ

04.55 Т/с «Возвращение Мухтара». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня».
14.00 «Место встречи».
16.00 «Сегодня».
16.45 «За гранью». (16+).
17.50 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Невский. Охота на архитектора». (16+).
23.20 «Сегодня».
23.40 Т/с «Пес». (16+).
03.20 Т/с «Три звезды». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.25 «Давай разведемся!» (16+).
09.30 «Тест на отцовство».
11.40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.45 Д/ф «Порча». (16+).
13.15 Д/ф «Знахарка». (16+).
13.50 Д/ф «Верну любимого». (16+).
14.25 Мелодрама «Чужие дети». (16+).
19.00 Мелодрама «Треугольник судьбы». (Украина).
23.00 Т/с «Женский доктор», 35 и 36 с. (16+).
01.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
02.00 Д/ф «Порча». (16+).
02.30 Д/ф «Знахарка». (16+).
02.55 Д/ф «Верну любимого». (16+).
03.20 «Тест на отцовство». (16+).
05.00 «6 кадров». (16+).
05.05 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.15 «Доктор И...» (16+).
08.50 Т/с «Майор и магия».
10.35 Д/ф «В.Конкин. Искусшение славой». (12+).
11.30 События.
11.50 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (12+).
13.40 «Мой герой. Алексей Пиманов». (12+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Анна-детективъ».
17.00 «Прощание. Андрей Панин». (16+).
17.50 События.
18.15 Детектив «Ждите неожиданного». (12+).
22.00 События.
22.35 «Хватит слушать!» (16+).
23.05 «Приговор. Григорий Грабовой». (16+).
00.00 События. 25-й час.
00.35 Петровка, 38. (16+).
00.55 Д/ф «Чапаев. Без анекдота». (12+).
01.35 «Знак качества». (16+).
02.15 Д/ф «Брежнев против Хрущева».

ЗВЕЗДА

05.20 Т/с «Псевдоним «Албанец», 7 и 8 с. (16+).
07.00 «Сегодня утром».
09.00 «Новости дня». (16+).
09.20 Х/ф «Добровольцы».
11.20 «Открытый эфир».
13.00 «Новости дня». (16+).
13.25 Д/с «Оружие Победы»
13.50 Т/с «Псевдоним «Албанец» 2», 1-4 с. (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Псевдоним «Албанец» 2», 1-4 с. (16+).
18.00 «Новости дня». (16+).
18.30 «Специальный репортаж».
18.50 «Кремль-9». «Георгий Жуков. Охота на маршала». (12+).
19.40 «Главный день». (16+).
20.25 Д/с «Секретные материалы». (16+).
21.15 «Новости дня». (16+).
21.25 «Открытый эфир».
23.05 «Между тем». (12+).
23.40 Х/ф «Посол Советского Союза». (12+).
01.30 Х/ф «По данным уголовного розыска...» (12+).

хемис, 10-февраль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на даргинском языке 12+
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Заказная любовь» 16+
10:30 Д/с «Планета вкусов»
11:00 «Удивительные горы»
11:15 Х/ф «Угрюм-река» 3 с
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 «Здоровье» 12+
13:45 «Память поколений»
14:20 «Дагестанский календарь» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на даргинском языке 12+
15:30 «Городская среда»
16:00 «Галерея искусств» 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 «Доброе утро».
09.25 «Доброе утро».
09.45 Олимпийские зимние игры 2022 в Пекине. Лыжные гонки. Женщины. 10 км (классика).
12.00 «Вести».
12.15 «Время покажет».
15.00 «Вести».
15.15 «Давай поженимся!»
16.00 «Мужское/Женское».
17.00 «Время покажет».
18.00 «Вести».
18.40 «На самом деле».
19.45 «Пусть говорят». (16+)
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Цыпленок жареный». (16+).
22.30 «Большая игра». (16+).
23.25 «Вечерний Ургант».
00.00 «Дневник Олимпийских зимних игр 2022 в Пекине».
01.00 Олимпийские зимние игры 2022 в Пекине.
02.00 «Время покажет».
03.00 «Вести».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания
14:30,21.05 Вести-Дагестан
17:20 Дагестан спортивный
17.45 Актуальное интервью.
18.15 «О музыке и не только».
04.30 XXIV Зимние Олимпийские игры в Пекине. Фигурное катание.
08.40 «Утро России».
09.55 «О самом главном».
11.00,14.00,17.00 «Вести»
11.30 «Судьба человека с Б. Корчевниковым». (12+).
12.40 «60 минут». (12+).
14.55 Т/с «Тайны госпожи Кирсановой». (12+).
17.15 «Андрей Малахов. Прямой эфир». (16+).
18.40 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Склифосовский».
23.35 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).

НТВ

04.55 Т/с «Возвращение Мухтара». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня».
14.00 «Место встречи».
16.00 «Сегодня».
16.45 «За гранью». (16+).
17.50 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Невский. Охота на архитектора». (16+).
23.20 «Сегодня».
23.40 ЧП. Расследование».
00.10 «Поздняков». (16+).
00.30 «Мы и наука. Наука и мы». (12+).
01.25 Боевик «Бой с тенью 3: Последний раунд».
03.25 Т/с «Три звезды». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.55 «Давай разведемся!» (16+).
10.00 «Тест на отцовство». (16+).
12.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.20 Д/ф «Порча». (16+).
13.50 Д/ф «Знахарка». (16+).
14.25 Д/ф «Верну любимого». (16+).
15.00 Мелодрама «Компаньонка». (16+).
19.00 Мелодрама «Двойная спираль». (16+).
23.20 Т/с «Женский доктор», 37 и 38 с. (16+).
01.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
02.15 Д/ф «Порча». (16+).
02.40 Д/ф «Знахарка». (16+).
03.05 Д/ф «Верну любимого». (16+).
03.30 «Тест на отцовство».
05.10 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.15 «Доктор И...» (16+).
08.50 Т/с «Майор и магия».
10.35 Д/ф «Вы меня совсем не знаете». (12+).
11.30 События.
11.50 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (12+).
13.40 «Мой герой. Людмила Титова». (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Анна-детективъ».
17.00 «Прощание. Марис Лиена». (16+).
17.50 События.
18.10 Детектив «Звезды и лисы». (12+).
22.00 События.
22.35 «10 самых... Больше не пара». (16+).
23.05 Д/ф «Актёрские драмы. Погибшие дети звезд». (12+).
00.00 События. 25-й час.
00.35 Петровка, 38. (16+).
00.55 «90-е. Ликвидация шайтанов». (16+).

ЗВЕЗДА

05.20 Т/с «Псевдоним «Албанец» 2», 3 и 4 с. (16+).
07.00 «Сегодня утром».
09.00 «Новости дня». (16+).
09.20 «Специальный репортаж». (16+).
09.40 Х/ф «Северино».
11.20 «Открытый эфир».
13.00 «Новости дня». (16+).
13.25 Д/с «Оружие Победы»
13.50 Т/с «Псевдоним «Албанец» 2», 5-8 с. (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Псевдоним «Албанец» 2», 5-8 с. (16+).
18.00 «Новости дня». (16+).
18.30 «Специальный репортаж».
18.50 Д/ф «Легенды гобсебозащиты». (16+).
19.40 «Легенды телевидения». Евгений Черепин.
20.25 «Код доступа». (12+).
21.15 «Новости дня». (16+).
21.25 «Открытый эфир».
23.05 «Между тем». (12+).
23.40 Т/с «Майор «Вихрь», 1-3 с. (12+).
03.35 Д/с «Оружие Победы»

жуьмя, 11-февраль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на аварском языке 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро".
06.55 Олимпийские зимние игры 2022 в Пекине. Хоккей. Россия - Дания. По окончании - Новости

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания
14:30,21.05 Вести-Дагестан
17:20 Духовная жизнь

НТВ

04.55 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "По делам несовершеннолетних". (16+).
08.55 "Давай разведемся!". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение".
08.10 Детектив "Отель последней надежды".

ЗВЕЗДА

05.20 Т/с "Псевдоним "Албанец" 2", 7 и 8 с. (16+).
07.10 Х/ф "Добровольцы".

киш, 12-февраль

РГВК
07:00,08:30 Время новостей Дагестана
07:20,15:10 Передача на кумыкском языке 12+

ПЕРВЫЙ

04.15 "Мужское/Женское".
06.00 "Доброе утро". Суббота. (6+).

РОССИЯ 1

05.00 "Утро России". Суббота.
08.00 "Вести". Местное время.

НТВ

04.50 "ЧП. Расследование".
05.20 Х/ф "Одиночка".

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/с "Предсказания: 2022". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

07.15 Православная энциклопедия. (6+).

ЗВЕЗДА

05.25 Х/ф "Золотой гусь".
06.40 Х/ф "Матрос Чижик".

гьяд, 13-февраль

РГВК
07:00,08:30,19:30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

04.15 "Мужское/Женское".
05.10 Х/ф "Выйти замуж за капитана". (12+).

РОССИЯ 1

04.00 Х/ф "Белые розы надежды". (16+).

НТВ

04.50 Х/ф "Сильная". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Т/с "Дело рук утопающих". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.10 Детектив "Ночной патруль". (12+).

ЗВЕЗДА

05.15 Т/с "Бухта пропавших дайверов", 1-4 с. (16+).

КУЛЬТУРА 7-13-ФЕВРАЛДАЛДИ

ИСЛЕН
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва меценатская.

АРБЕ

06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва Гиляровского.

ХЕМИС

06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва авангардная.

ЖУЬМЯ

06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва русско-стольная.

КИШ

6.30 "Арсений Тарковский "Бабочка"
07.05 М/ф "Верь-не-верь", "Лоскутик и облако".

ГЬЯД

06.30 Д/с "Энциклопедия загадок".
07.05 М/ф "Сказка о мертвой царевне и о семи богатырях".

РАДИО

ИСЛЕН
11.10. Вести "Дагестан"
11.30. Радиоспектакль
САЛАСА
11.10. Вести "Дагестан"

Программа гъзаурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

Дин

Чехи гунагъар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъый алим

(Эвел - 2021-йисан 45-52, 2022-йисан 1-3-нумрайра)

Аллагъ-Таалади суьгъур куфр тирдакай хабар ганва ва ам Ада инсанар патал фитне (синагъ) яз авунва. Ада ам (суьгъур) гваз атай кве малаикдиз, абуру ам садаз чирдалди вилик, инсанриз адакай яръа хъунин хабар гун эмирна. Ибн Аббас асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) лугъуза: "Ам - абуруз къведазни чизвай-вилляй я: хийр кар ва шийр кар, куфр ва иман. Абуруз суьгъур куфрдикай тирди чир хъанва" (Тафсир Ибн Касир).

Чехи алим Ибн Жарир ат-Табарийди лугъуза: "А кве малаикди, чпиз авуднавай итимдин ва адан папан арада чаравал твадай суьгъур инсанрикой садазни чирзавачир, та абуру адаз лугъудалди: "Дугъриданни, чун Адаман несилриз (инсанриз) бала ва фитне (синагъ) я, гъавилляй ви Раббидихъ кафирвалмир".

Малум кар я: Аллагъди Вичин расулдиз ракурнавай вагъй (откровение) туна, ам шейтанди келзавай ва туькълуззавай гафаралди табдил (дегиш) авун. Яни вагъйдин ериндал адаз табий хъун. Адал амал авун зурба куфрдин кар я ва ам вич куфрдин асул тир тгагъутдиз ибадатун жезва.

Дугъриданни, алимриз, пачагъриз абуру Аллагъди гъарамнавай затлар гъалал авунин карда ва Ада гъалал авунвай затлар гъарам авунин карда муьтълуз хъун абуру ибадатун лагъай члал я. И кар Аллагъдилла гъейри (ибадатдай маса гъуцар) къун я! Вагъйди акси тир крара (суьгъурдин гъакъиндай) шейтандиз итгаатлувал (муьтълузгъвал) авун бес гикл жеда!? Мегер ихтин ширкдилай артух куфр авани?!

Чехи алим Ибн Касира лугъуза: "Дугъриданни, суьгъурчи кафир я лугъузавай алимри делил яз Аллагъдин гаф къачунва (2-сура, 103-аят, мана): "Эгер абуру иман гъанайтла ва (Аллагъдихъай) кичевал авунайтла..." Имам Агмадан ва "салафрикай" тир са десте алимрин (эвеллимжи пуд асиррин алимрикой) къарарни гъа ихтинди я.

Бязи алимри ихтилат физвай месэладин гъакъиндай баянар гун (ва тафаватлу авун) лазим я лугъуза.

Чехи алим, имам ан-Нававийди къейднава: "Ихмагдалди (вири алимрин фикирдин рейсадвилелди, иттифагдалди) - суьгъур авун гъарам кар ва чехи гунагърикой я... Бязи дуьшуьшра ам куфрдин кар жезва, бязи дуьшуьшра лагъайтла, куфрдин кар тушиз, чехи гунагъ. Эгер ана (суьгъурда) куфр тирди къалурзавай гафар ва я крар аваз хъайитла, ам авурди кафир жезва, авачиз хъайитла - жезва".

Мусурманрин сейли алим Сулейман ибн Абдуллагъа лугъуза: "Суьгъурчи кафир жезвани, жезвачни тайинарунин жигъетдай алимрин арада фикирин савдал авач. "Салафрикай" (эвеллимжи пуд асиррин алимрикой) тир са десте алимри гъисабзавайвал, ам кафир жезва. Ихтин фикирдал гъакни имам Малик, имам Абу Гъанифа ва имам Агмад ала... Маса алимри къейдзавайвал, эгер суьгъурдин карда ширк авачтла, суьгъурчи кафир жезвач, эгер аватла - жезва! И кар имам Шафииди ва адан жемятди тестикъарзава".

Агъадихъ и месэладин гъакъиндай мад са шумуд алимдин баянар гузва.

1. Имам Шафииди лугъуза: "Сада суьгъур чирайла чна адаз "ви суьгъурдин гъакъиндай чаз баянар це" лугъуда. Эгер адан баянрик Бабиль шегъердин ирид гъетериз мукъвал хъуникай рахазвай ва абурувай (гъетеривай) тлалабай крар абуру (гъетери) къилиз акъудзавайдай гъи-

сабзавай агъалийрин инанмишвилер хътин фикирар, гафар кваз хъайитла, ахътин кас кафир я!".

2. Чехи алим Ибн Жавзийди лугъуза: "Аллагъ-Тааладин келимада "...Сулеймана кафирвалнач..." суьгъурчи кафир тирди тестикъарзавай делил ава, вучиз лагъайтла абуру Сулейман суьгъурчивилихъ галаз алакълу авунвай, куфрдихъ ва".

3. Диндин машгъур алим Ибн Къудамиди къейднава: "Чи (мазгъабдин) алимри лугъуза: суьгъурчи ада и кар (суьгъурчивал) масадаз чирайлани ва вичи авурлани кафир жезва. Ам и кар гъарам тирдахъ ва я ам ийидай (къиле тухудай) ихтиярар авайдахъ инанмиш ятлани - тафават авач".

Суьгъурдин кар чирун

Чехи алим Ибн Къудамиди лугъуза: "Суьгъур (жуваз) чирун ва ам талим авун (яни масадаз чирун) гъарам я! И кардин патакълу илим - эгълийрин (алимрин) арада чаравал (гъар жуьре фикир) хъуникай чаз хабар авач".

Абдуллагъ ибн Масъуд асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) лугъуза: "Вуж фалчидин ва я суьгъурчидин патав атайтла ва ада лугъузавай гафарин члалахъ (инанмиш) хъайитла, дугъриданни, ада Мугъаммадаз (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) (авудна) ракурнавай шейинихъ (яни Къуръандихъ) кафирвалнава".

Цавун гъетерихъ галаз алакълу фалчивал са шумуд жуьре ава ва абур вири къадагъа крар я

Гъадисда лагъанва (мана): "Ни гъетерихъ галаз алакълу фалчивал авуникай пай къачуртла - ада суьгъурдикай пай къачунва, гъикъван ада гъетерихъ галаз алакълу фалчивал зиядайтла (артухарайтла), гъакъван ада суьгъурдикайни пай артухарда". (Сагъиз аль-Жамигъу ас-Сагъир).

Маса гъадисда Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) лагъанва (мана): "Заз зи уьмметдин гъакъиндай пуд кардикай кичезва: эмирри (имамри, башчийри) зулум авуникай, гъетерихъ иман гъуникай ва къадар - къисмет таб яз къуникай". (Сагъиз аль-Жамигъу ас-Сагъир).

Чехи табиирикой тир алим Къатадиди лугъуза: "Аллагъ-Таалади цавун гъетер пуд сеbeb (кар) патал халкънава (авунва): 1. цавуз зинет (гуьрчезвал) яз; 2. абурун куьмекдалди дуьз рехъ жагъуриз (сеферра); 3. абур гъалчиз Аллагъди шейтанар чукурин патал".

Фалчи (фахрачи, килигдайди) ва адан кар

Фалчи вичел шейтанрикой тир (яб акализ гафар чуьнуьхдай) жинер къезвай кас я. Абур фалчийрин патав эвчизава - Аллагъ-Таалади Къуръанда лагъанвайвал (26-сура, 220, 221, 222-аятар, мана): "Хабар гудани За квез (эй, инсанар) нел (нин къилив) шейтанар эвчизаватла? (Абуру) гъар са (гъаф) гунагъкар, еке тапархъан тирдан патав эвчизава. (Абуру) (шейтанри) "яб акалай кар" (цава чинеба малаикрихъ яб акална чуьнуьхдайди) (фалчийрал) агакъарзава (абуру чпин яб цавухъ элкълуззава - хъсандиз яб акалзавай хъиз, на лугъуди абуру анихъ "яб вегъезва"). Абурун чехи пай тапархъанар я".

Им фалчидин гъакъиндай асул тариф (определение) я ва адак вичиз гъайб (вилерикай чуьнуьх тир ва жележегдин) крарикай чирвал ава лугъузавай гъар са кас акатзава (адахъ галаз сад хъиз я). Месела: къумаралди, гъетералди, къванералди ва я маса шейэралди фалчивалзавай ксар.

(КъатI ама)

Диндин месэлайриз талуьк суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

Чи руьгъ хкажна

АЗАДДАКАЗ КЪУРШАХАР КЪУН

Чи мухбир

Са шумуд югъ идалай вилик азаддаказ къуршахар къунай Красноярскада къиле фейи "Иван Ярыгинан" Гран-При патал международный турнирда иштиракай пуд ватангълидини чи руьгъ хкажна. ИкI, Дагъустандин хъянавай команда и акъажунра квенквехъуник чи ватандашрини еке пай кутунва - къизилдин 4 медалдикай (гиммишдин - 4 ва буьруьнждин 8 медал къвачиз) къвед абуру къазанмишна...

Къизилдин 1-медалъ чи республикадин хъянавай командадиз Шамил МАМЕДОВА (65 кг) гъана. Финалдин акъажунра чи кве квегъал - Ш.Мамедов ва Р.Ферзалиев - чебчпихъ галаз бягъсиниз экъечлун къисмет хъана. Авайвал лагъайтла, Шамила дуьньядин квенквечивал патал акъажунра, Хасавюртда къиле фейи международный турнирда гъалибвилер къазанмишнади вичикай хабар ганвайтлани, бягъсина чехибурун арада гъасиррал фадлай вичин къуватар ахтармишзавай Рамазан гъалиб хъун гъафбуру вилив хуьзвай. Амма эхирдай къиле тухвай гъужумра Шамила активвал, жуьртлувал ва къастунал клевивал къалуруни бегъер тагъана туна, бягъс 8:6 гъисабдалди адан хийирдиз акъалтла. Рамазан ФЕРЗАЛИЕВ гиммишдин медалдиз лайихлу хъана.

Ш.Мамедоваз турнирда "Виридалайни хъсан техника къалурунай" 50 агъзур манатдин къадарда аваз махсус пишкешни гана.

Турнирдин эхиримжи юкъуз лагъайтла, 86 кг-дин заланвал авайбурун арада Даурен КУРУГЪЛИЕВА Гран-При къазанмишун вирида вилив хуьзвай вакъиа тир. ГъикI хъи, финалдин къведалди адахъ галаз бягъсиниз экъечлал Славик Наниев (Кеферпатан Осетия-Алания) - 10:0, Мегъамедшериф Биякаев (Дагъустан) - 3:1, Хаби Хашпаков 11:0 (Кабардино-Балкария), ярумчух финалда Ада Багомедов (Дагъустан) 10:0 гъисабралди кумукъуни инанмишвал артухарзавай. Финалда ада дагъустанви Аманула Расуловахъ (ярумчух финалда адаз Америкадай тир виклегъ спортсмен Захид Валенсия кумукънавай) галаз вичин къуватар ахтармишна. Бягъс 6:0 гъисабдалди Дауренан хийирдиз акъалтла. Шад жедай кар мадни ам я хъи, гила Д. Куругълиева "Ярыгинан турнирда" къизилдин 3-медалъ къазанмишнава. И турнирдин гъасиррал ада вири санлай 7 медалъ (10 акъажунра иштиракна) къазанмишуналди, Дагъустандин спортсменрин арада рекорд эцигнава.

Къуй чи ватандашар спортдин мадни гъуьндуьр дережайрин - дуьньядин ва Олимпиадин къуьгъунрин чемпионвилени тварарин сагъибар хъурай!

Твар тестикъарна

КИКБОКСИНГ

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

И мукъвара Каспийскада, А.Алиеван тварунихъ галай спортдин дараматда, 2004-2005- йисара дидедиз хъанвай жаванрин арада кикбоксингдай къиле фейи Дагъустандин квенквечивал патал акъажунра республикадин шегъеррайни хуьрерай тир 600-далай виниз спортсменри чпин уstadвал къалурна. ИкI, Белиждин 2-нумралдин ДЮСШ-дин ученик Амин ЗАЛОВА, финалдин акъажунра вичихъ галаз бягъсиниз экъечлалди нокдаундиз ракурналди, гъалибвал къазанмишна. Идалди Амина Дагъустандин чемпионвилени твар (гила 2-сеферда) тестикъарна. Ам медалдиз, кубокдиз, дипломдиз лайихлу хъана. Жаванди машгъур

Виклегъ стхаяр

Хазран КЪАСУМОВ

Винидихъ твар къунвай акъажунра СтIал Сулейманан райондин Эминхуьруьн Абдул Саидован тварунихъ галай юкъван школада келзавай стхаяр тир Исмаил ва Агъмед ИМАМОВРИНИ агалкъунар къазанмишна. ИкI, 10-классда келзавай Исмаила - 57 кг-дин заланвилляй ва 8-классда келзавай Агъмеда 69 кг-дин заланвилляй 1-кчаяр къуна. Абурузни медалар, кубокар ва дипломар гана.

Виклегъ стхаяр Избербашда къиле фидай акъажунриз гъазур жезва.

"Лезги газетда" диндин пак кхъинар жезва. Гъавилляй ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪБИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ
(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪБИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62
КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Р. РАМАЛДАНОВА

Газет йиса 52 сеферда актатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туькъур хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур эл-
къвена вахузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
алра гъанвай делирдин дуьзвили ва керчек-
вили патлахай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200
Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 15.00

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6711

Илишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбуру я.
12+ - Икъван яшар хъанвайбуру къелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкъала
БНК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Гь Мубаракрай!

Меъгарамдхуьруьн райондин Бут-Къазмайрин юкъван школадин муаллим-филолог, лезгийрин классик Мазали Алидин (XIX асир) ирс къватІ хъуьуна, адан гъакъикъи биография аралал хкай алим, Лезги писателрин Союздин член, зегъметдин ветеран

Эседуллагъ Меъгамедгъуьсейнович САИДОВАЗ:

Салам, стха! Ваз барка
хъуй гъар са югъ.
Къетенди я халкъдин
рекъе ви къуллугъ.
Ирс хуьз, чІал хуьз,
мецел алаз шад сагълугъ,
Серинвилер, сугъувилер
таз къуллугъ.
Гележег ваз мадни хъурай
ачухди,
Ракъинин нур къугъваз пеле
артухдиз...
Къежел яйлах къацу
хъурай Мацарин.
Вун лагъайтІа, азакърай
виш яшарив!

ВИ 75 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ ТЕБРИКЗАВАЙ НЕКІЕДИН СТХА,
ШАИР АГЪАЛАР ИСМАИЛОВ ВА МУКЪВА-КЪИЛИЯР.

Кроссворд

Туькъурайди - Салигъ ИБРАГЪИМОВ

1. Шикилда: СССР-дин НКВД-дин лайихлу работник (фамилия).
2. Ширинлухдин са жуьре (урус гаф).
3. Хуьрекар гъазурдай ашпаз.
4. Мусурманрин динда суфизмдин рекъерикай сад.
5. Лекърез ух-шар авай вагъши къуш.
6. Ламран шараг.
7. "Революция" гафунин синоним.
8. Дунбукуьл.

"ЛГ"-дин 4-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦІАРАРА: 1. Гуьлгери. 2. Гележег. 9. Нашик. 10. Ибне. 11. Мере. 12. Тавхана. 14. Нумра. 16. Гъавгъа. 18. Азраил. 19. Адахли. 23. Банка. 24. "Ардар". 25. Ругъунар. 28. Регъв. 30. Алиф. 31. Алуча. 32. Зарафат. 33. Клавузар.

ТИК ЦІАРАРА: 1. Гигиена. 2. Гетле. 3. Ранда. 5. Елкен. 6. Етим. 7. Генерал. 8. Ашахуьр. 12. Талашар. 13. Агълабар. 15. Низам. 17. Велед. 20. Абурсуз. 21. Урукул. 22. Арифдар. 26. Урада. 27. Араба. 29. Ваза. 30. Аслу.

Суалар ва жавабар

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

Къиметрин акъажунар

- Я буба, гъар йисуз къвед-пуд сеферда вири шейэрин къиметар хкаж жезва. Чна къелзавай ктабар, ишлемишзавай дафтарар, къелмар, незвай фу, дарманар, куьрелди вири шейэр, багъа хъанва. Им квелай аслу къвалах я?

- Ам квелай, нелай аслу къвалах ятІа, за лугъуда ваз, чан бубадин. Шейэр гъасилзавайбурун, арачийрин, маса гузвайбурун, спекулянтрин алакъаярни гуьжетар гъукуматдихъ галаз ава. Абуру лугъузва:

- Куьне агъалийриз гузвай пенсияр, пособиар, зегъметдин гъакъи гъикъван хкажайтІа, чна квелай къве сеферда артух къиметарни хкажда. Акван вуж гъалиб жедатІа!

- Бес абурун вилик пад къаз жезвачни, я буба?
- Ваъ, бубадин. Бязибуруз гъабурукайни миллионерар хъана къанзава.

Драматургдин юбилейдиз

Секинат МУСАЕВА,
Р.Гъамзатован Тварунихъ
галай милли библиотекадин
чІехи къуллугъчи

Гъилевай йисуз республикадин яратмишдай интеллигенциядин векилри твар-ван авай артист, драматург, яргал йисара СтІал Сулейманан тварунихъ галай Лезгийрин госмуздраттеатрдин художественный руководителвиле къвалахай Эседуллагъ Сеферуллаевич НАВРУЗБЕГОВАН 80 йис там хъун къейдзава.

Милли библиотекада и вакиадихъ галаз алакьалу яз "Къени гаф" лишандик кваз юбилярдин уьмуьрдинни яратмишунрин рекъиз талукъарнавай выставка ачухнава. Ам къве паюникай ибарат я. Сад лагъай паюна тамачийриз драматургдин публицистикадин эсеррихъ галаз ("Уьмуьрдин драмаяр", "Шарвилдикай трилогия ва маса пьесаар", "Хцихъ галаз сугъбетар", "Лап чІехи сегънечи" ва масабур) таши жедай мумкинвал ава.

Э.Наврузбегов Россиядин писателрин Союздин член тир. Адан гъиликай винидихъ тварар къунвай ктабрилай гъейри, хейлин драмадин эсерарни хкат-

нава. "Санитар", "Шарвили", "Гъажи Давуд", "Ярагъ Меъгамед", "Кири Буба", "Аквариум" гъа жергедай я. Твар къунвай драмаяр чи милли театрдин сегънедилай тамачийри хушвилелди къабулайди рикел хкъезва.

Къвед лагъай паюна эцигнавай ктабри, газетрини журналри юбилярдин уьмуьрдин рехъ ачухарзава. Ам 1942-йисан 25-январдиз СтІал Сулейманан райондин Векепрал дидедиз хъана. Гъеле аял вахтарилай адахъ вичин жуьредин юмор, къетен къатунар ва къилих авай. Хуьре мектебда къелна, армиядин жергейра къуллугъна хтана, ада Москвада ВГИК, ахпа аспирантура, гуьгъуьнлайни Государстводин театральний институтда режиссервиле килин курс акъалтІарна. 1988-йисалай ам театрдин килин режиссер ва художественный руководитель тир.

Санлай 40 йисалай виниз вичин уьмуьрдин рехъ ва алакьунар Эседуллагъ Сеферуллаевича неинки лезгийрин, гъаІ Дагъустандин халкъарин меденият вилик тухуниз бахшна. Уьлкведин жуьреба-жуьре театрра эцигайбурухъ галаз санал Лезги театрдин сегънедал ада 70-далай виниз тамашаяр эцигна. Милли театрдин искусство къетен агалкъунралди девлетлу авуна...

Гь.З.Фаталиев

30-январдиз са акъван яр-гъалди чІугун тавур азардикди 86 йисан яшда аваз къени инсан, чешнелу хизандин къил, уьмуьр инженер-механикдин пешедиз бахш авур Гъидаят Зугърабович Фаталиев кечмиш хъана.

Гь.З.Фаталиев 1936-йисан 15-августдиз СтІал Сулейманан райондин Ивигрин хуьре дидедиз хъана. Диде-бубади Азербайжанда нафтІадин мяденра къвалахзавайвилей, 1948-1954-йисара ада Мирбашир ва Къазанбулаг шегъерин мектебра къелна. Юкъван мектеб 1956-йисуз Хутаргъа акъалтІарна.

Советрин армиядин жергейра къуллугъайдалай къулухъ Азербайжандин политехнический институтда инженер-механикдин пеше къачуна. 1965-1972-йисара Сумгаит шегъерда авай трубопрокатный заводда старший инженер-технолог яз къвалахна. 1972-1996-йисара Азербайжандин нафтІадин ва химиядин институтдин филиалда, Сумгаитдин политехнический колледжда муаллим яз зегъмет чІугуна. 1996-йисуз Гь.Фаталиев Дербент шегъердиз хтана.

1996-2003-йисара ада Москвадин экономикадинни праводин институтдин Дагъустанда авай филиалда декандин везифаяр тамамарна.

Гъеле мектебда къелзавай йисара Гь.Фаталиева шаркъ патан шииратдиз ва философиядиз итиж ийизвай. Ада О.Хайман, М.Физулидин, Н.Генжевидин ва маса шаирринни философрин эсерар лезги чІалаз элкъуьрна, къуд ктаб чагдай акъудна.

Гь.Фаталиев хъсан пешекар, къени инсан хъиз, чешнелу хизандин къилни тир. Адан хизанда пуд хвани са руш чІехи хъана.

Мукъва-къилийрин, ярар-дустарин, санал къвалахай юлдашрин патай еке гъуьрмет авай Гь.Фаталиева вичивай куьмек герекдаз, меслят къачуз атай са касдизни ваъ лагъанач. Ам хъсан насигъатчи, сугъбетчи тир.

Гъидаят Зугърабовичан экуь къамат чи риклера амуькда. Аллагъди рагъметар гурай вичиз!

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди ДГСХА-дин профессор, алим Навруз Фаталиеваз играми стха
Гъидаят ФАТАЛИЕВ
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз башсагълугъвал гузва.

"Лезги газетдин" редакциядай шаир Пакизат ФАТУЛЛАЕВАДИ гъевчи аялар патал акъуднавай "Пси-пси псайди" твар алай ктаб маса гузва. Адан къимет 300 манат я.
"Хайи чІал хуьн" проектдин сергъятра аваз редакцияди аялар патал акъуднавай "100 тапуругъ" ктаб 200 манатдай маса къачуз жедат.